

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

04.01 – МКР. 17 “С” 2024.01.08. 034. ПЗ

ГРИЦИКА ЄВГЕНА МИКОЛАЙОВИЧА

2024 р.

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

ННІ неперервної освіти і туризму

УДК УДК 005.591.6:334.72

ПОГОДЖЕНО
Директор
ННІ неперервної освіти і туризму

Іван ГРИЦЕНКО

_____ (підпис)

« _____ » _____ 2024 р.

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
В. о. завідувача кафедри публічного
управління, менеджменту інноваційної
діяльності та дорадництва

Сергій ПРИЛІШКО

_____ (підпис)

« _____ » _____ 2024 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Управління інноваційними процесами у зовнішньоекономічній діяльності України»

Спеціальність **073 «Менеджмент»**

Освітня програма «Управління інноваційною та консалтинговою діяльністю»

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Гарант освітньої програми
д. е.н., професор

Ольга ВИТВИЦЬКА

_____ (підпис)

Керівник магістерської
кваліфікаційної роботи
д. е.н., професор

Ольга ВИТВИЦЬКА

_____ (підпис)

Виконав

Євгеній СЛАВІН

_____ (підпис)

КИЇВ – 2024

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

ННІ неперервної освіти і туризму

ЗАТВЕРДЖУЮ

**В.о. завідувача кафедри публічного управління,
менеджменту інноваційної діяльності
та дорадництва**

д. держ.упр., доцент _____ Сергій ПРИЛІШКО
«12» грудня 2023 р.

ЗАВДАННЯ

**ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
СТУДЕНТУ**

Грицику Євгену Миколайовичу

Спеціальність **073 «Менеджмент»**

Освітня програма **«Управління інноваційною та консалтинговою діяльністю»**

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Тема магістерської кваліфікаційної роботи: **«Управління інноваційними процесами у зовнішньоекономічній діяльності України»**

затверджена наказом ректора НУБіП України від 08.01.2024 р. №17 «С»

Термін подання завершеної роботи на кафедру 2024.10.28

Рік, місяць, число

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи **нормативно-правові акти, монографічна література, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених.**

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ В ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ ЗА УМОВ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

РОЗРОБКА НАПРЯМІВ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ В ЗЕД

Дата видачі завдання «12» грудня 2023 р.

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи _____ Ольга ВИТВИЦЬКА
(підпис)

Завдання прийняв до виконання _____ Євгеній ГРИЦИК

РЕФЕРАТ

Грицик Є.М. «Управління інноваційними процесами у зовнішньоекономічній діяльності України» магістерська кваліфікаційна робота: спец. 073 «Менеджмент» / керівник О.Д. Витвицька, доктор економічних наук, професор. Київ, 2024. 101 с.

Анотація. У магістерській роботі здійснено всебічне дослідження управління інноваційними процесами у зовнішньоекономічній діяльності України. Розглянуто теоретичні аспекти інноваційних процесів, зокрема їх сутність, класифікацію та значення у забезпеченні конкурентоспроможності на міжнародних ринках. Проаналізовано міжнародний досвід розвитку інновацій у ЗЕД, зокрема практики державної підтримки інноваційних процесів у розвинених країнах.

Досліджено сучасний стан зовнішньоекономічної діяльності України, визначено основні бар'єри для впровадження інновацій у цій сфері та оцінено їхній вплив на конкурентоспроможність національних підприємств. Особливу увагу приділено аналізу нормативно-правового регулювання інноваційної діяльності та його відповідності міжнародним стандартам.

Запропоновано напрями удосконалення управління інноваційними процесами, зокрема посилення державної підтримки інновацій, впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, розвиток інноваційної інфраструктури та інтеграцію українських підприємств у міжнародні дослідницькі програми. Розроблено рекомендації щодо підвищення ефективності впровадження інновацій у ЗЕД, включаючи адаптацію законодавства, стимулювання трансферу технологій та розвиток цифрової економіки.

Ключові слова: інновація, управління, зовнішньоекономічна діяльність, конкурентоспроможність, цифровізація, міжнародне співробітництво.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ В ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	12
1.1. ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ: СУТНІСТЬ, ЗНАЧЕННЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ	
1.2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЯМИ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	
1.3. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ В ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСАХ	
1.4. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ УКРАЇНИ	
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ ЗА УМОВ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ.....	36
2.1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ	
2.2. ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ІННОВАЦІЙ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ НА МІЖНАРОДНОМУ РИНКУ	
2.3. АНАЛІЗ ІНСТИТУЦІЙНИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ БАР'ЄРІВ ДЛЯ ІННОВАЦІЙ У ЗЕД УКРАЇНИ	
2.4. ДІАГНОСТИКА РОЛІ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ В РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ	
РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА НАПРЯМІВ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ В ЗЕД.....	58
3.1. ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ В ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	
3.2. УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ЗЕД	
3.3. ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ДЛЯ СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙ	
3.4. ЕФЕКТИВНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНО- КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	
ВИСНОВКИ.....	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	95
ДОДАТКИ.....	101

ВСТУП

Актуальність дослідження. Інноваційні процеси виступають рушійною силою сучасного економічного розвитку та є основою для забезпечення конкурентоспроможності як окремих підприємств, так і національних економік у цілому. У контексті глобалізації та інтеграції України у світове економічне середовище впровадження інновацій у зовнішньоекономічну діяльність (ЗЕД) набуває стратегічного значення. Динаміка зовнішньоекономічних відносин України визначається численними викликами, включаючи необхідність адаптації до європейських стандартів, цифровізацію бізнес-процесів, глобальну економічну нестабільність і геополітичні ризики. У таких умовах здатність підприємств інтегрувати інноваційні рішення у свою діяльність стає ключовим фактором їхнього успіху. [1]

Україна володіє значним потенціалом для активізації інновацій у ЗЕД завдяки високому науково-технічному рівню, розвитку технологічних стартапів і міжнародній співпраці. Однак існує низка проблем, що перешкоджають повноцінному використанню цього потенціалу. Серед основних можна виділити нестачу фінансових ресурсів для інновацій, нерозвиненість інфраструктури, недостатню нормативно-правову базу та низький рівень державної підтримки інноваційного розвитку.

Дослідження теми управління інноваційними процесами в ЗЕД України є вкрай актуальним, оскільки воно сприяє визначенню шляхів підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності, забезпечує розробку нових моделей співпраці з міжнародними партнерами та сприяє інтеграції України у глобальні інноваційні мережі. Крім того, формування дієвих механізмів управління інноваціями у зовнішньоекономічній сфері дозволить підвищити рівень конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, посилити їхню присутність на міжнародних ринках і стимулювати економічний розвиток країни в цілому.

Актуальність даного дослідження підкріплюється також зростаючою увагою до інноваційних підходів у контексті сталого розвитку, який передбачає баланс між економічними, соціальними й екологічними пріоритетами. Інноваційні рішення у сфері ЗЕД можуть стати важливим інструментом для досягнення таких цілей, одночасно створюючи нові можливості для інвесторів і партнерів. Отже, вивчення питань управління інноваційними процесами у зовнішньоекономічній діяльності є важливим як для теоретичної науки, так і для практики сучасного менеджменту.

Актуальність теми підкріплюється численними дослідженнями, які доводять ключову роль інновацій у трансформації економічних відносин та розвитку зовнішньоекономічної діяльності. Зокрема, у роботах Гузенка Г.М. і Гайдученка Ю.О. зазначено, що інноваційні процеси виступають основою для підвищення ефективності виробництва та конкурентоспроможності підприємств на міжнародних ринках. Авторами підкреслено, що успішне впровадження інновацій у ЗЕД дозволяє національним компаніям зміцнювати свої позиції у глобальних ланцюгах доданої вартості, адаптуючи бізнес-процеси до умов динамічного середовища.

Додатково у статті Остапенко Т.Г. аналізується вплив національної інноваційної системи на якість зовнішньоекономічної діяльності. Автор акцентує увагу на тому, що ефективність зовнішньоекономічних операцій значною мірою залежить від рівня інтеграції інновацій у всі аспекти господарської діяльності. Зазначається, що важливу роль у цьому відіграють такі чинники, як розвиток інфраструктури, фінансова підтримка та державне регулювання.

Інноваційна діяльність у ЗЕД є також об'єктом правового регулювання, що додатково підвищує актуальність дослідження. Як зазначено в роботі В.Н. Петріної, нормативно-правова база відіграє вирішальну роль у створенні сприятливого середовища для розвитку інноваційного потенціалу підприємств. Автор вказує, що ефективне правове регулювання сприяє залученню іноземних

інвесторів, стимулюванню експорту та імпорту високотехнологічної продукції, а також зниженню адміністративних бар'єрів для підприємств.

Таким чином, управління інноваційними процесами у зовнішньоекономічній діяльності України потребує комплексного підходу, що охоплює економічні, правові та організаційні аспекти. Це дослідження спрямоване на аналіз сучасних викликів, пошук шляхів вирішення проблем та формування рекомендацій для активізації інноваційного розвитку вітчизняних підприємств на міжнародній арені. [2]

Мета даного дослідження полягає у визначенні теоретичних засад, аналізі сучасного стану та розробці практичних рекомендацій щодо вдосконалення управління інноваційними процесами у зовнішньоекономічній діяльності України. Досягнення цієї мети сприятиме підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на міжнародних ринках, розширенню їхньої участі у глобальних економічних процесах та створенню умов для сталого економічного розвитку країни.

Для реалізації поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- дослідити теоретичні аспекти інноваційних процесів, їхню роль у сучасній економіці та значення для зовнішньоекономічної діяльності підприємств.
- визначити основні методи управління інноваційними процесами, адаптовані до умов глобальної економіки, та дослідити їхнє застосування в Україні.
- проаналізувати міжнародний досвід використання інновацій у зовнішньоекономічній діяльності та виявити можливості його імплементації в українських реаліях.
- здійснити оцінку сучасного стану зовнішньоекономічної діяльності України, виявити ключові проблеми, що стримують інноваційний розвиток, та запропонувати шляхи їхнього вирішення.
- розробити рекомендації щодо вдосконалення механізмів державного регулювання та підтримки інноваційної діяльності у сфері ЗЕД.

- визначити перспективи використання цифрових технологій для стимулювання інноваційних процесів та підвищення ефективності ЗЕД українських підприємств.

Розв'язання зазначених завдань забезпечує системний підхід до вивчення інновацій у зовнішньоекономічній діяльності України. Це дозволить інтегрувати сучасні методи управління, спрямовані на посилення конкурентних позицій національних підприємств та підвищення економічної стійкості у глобальному середовищі.

Об'єктом дослідження є інноваційні процеси, які здійснюються у зовнішньоекономічній діяльності підприємств України, а також механізми управління цими процесами в умовах глобалізації та зростаючої міжнародної конкуренції.

Дослідження охоплює організаційні, економічні та правові аспекти управління інноваціями у зовнішньоекономічній сфері, включаючи діяльність підприємств, які займаються експортом, імпортом, міжнародною кооперацією, інвестиціями та іншими формами економічної взаємодії на глобальному ринку.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та практичні аспекти управління інноваційними процесами у зовнішньоекономічній діяльності України, зокрема механізми, інструменти та підходи, які спрямовані на підвищення ефективності інноваційного розвитку підприємств у міжнародному середовищі.

Особливу увагу приділено дослідженню впливу інновацій на конкурентоспроможність підприємств, нормативно-правового регулювання інноваційної діяльності у ЗЕД, а також перспективам впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для стимулювання інноваційного розвитку.

Для досягнення поставленої **мети** і вирішення завдань у роботі використано комплекс сучасних загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, які забезпечують системний підхід до аналізу інноваційних

процесів у зовнішньоекономічній діяльності.

Зокрема, методи теоретичного узагальнення і абстрагування застосовувались для визначення основних понять і теоретичних засад управління інноваційними процесами, а також для узагальнення існуючих підходів до впровадження інновацій у ЗЕД. Використання аналітичного методу дозволило дослідити стан зовнішньоекономічної діяльності України, виявити ключові тенденції та визначити проблеми, що стримують інноваційний розвиток.

Порівняльний метод використовувався для аналізу міжнародного досвіду впровадження інновацій у ЗЕД та можливостей його адаптації до умов України. Метод економіко-статистичного аналізу дозволив оцінити динаміку показників ЗЕД, визначити рівень інноваційної активності українських підприємств та їхню конкурентоспроможність на міжнародних ринках.

Системний підхід забезпечив дослідження інноваційних процесів у ЗЕД як комплексного явища, що охоплює економічні, організаційні та правові аспекти. Методи прогнозування застосовувались для визначення перспектив використання інновацій у ЗЕД з урахуванням глобальних тенденцій і національних особливостей. [3]

На етапі розробки практичних рекомендацій використовувались методи моделювання і експертних оцінок, які допомогли запропонувати ефективні механізми стимулювання інноваційного розвитку у зовнішньоекономічній сфері. Використання зазначених методів забезпечило комплексність, обґрунтованість і достовірність отриманих результатів.

Теоретична цінність та практична значимість дослідження: полягає у визначенні основних теоретичних аспектів управління інноваційними процесами у зовнішньоекономічній діяльності, аналізується сучасний стан ЗЕД України, а також пропонуються практичні рекомендації щодо вдосконалення інноваційної діяльності в зовнішньо-економічних процесах.

Апробація результатів дослідження. Опубліковано тези: «Формування стратегії інноваційного розвитку в зовнішньоекономічній діяльності» у матеріалах Міжнародної науково-практичної конференції «Інноваційна діяльність та консалтинг у викликах сьогодення» К.: НУБіП України, 2024.

Магістерська кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, 8 таблиць, висновків, списку використаних джерел та додатків. Її загальний обсяг становить 100 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ В ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Інноваційні процеси: сутність, значення та класифікація

Інноваційні процеси є невід'ємною складовою сучасного економічного розвитку, адже вони визначають можливості підприємств адаптуватися до змінного ринкового середовища, підтримувати конкурентоспроможність та створювати нові цінності. Сутність інноваційного процесу полягає у розробці, впровадженні та комерціалізації нових ідей, продуктів, послуг, технологій чи організаційних рішень, що забезпечують якісні зміни в діяльності підприємства та сприяють досягненню стратегічних цілей.

Поняття «інновація» було введено в науковий обіг Йозефом Шумпетером, який розглядав її як «нову комбінацію» ресурсів і факторів виробництва, що відкриває нові можливості для економічного зростання. Сучасна інтерпретація інноваційного процесу включає не лише технічні чи технологічні інновації, але й організаційні, маркетингові, соціальні та екологічні аспекти. Це робить інноваційний процес багатограним явищем, що охоплює різні рівні економіки: від окремих підприємств до національної економічної системи в цілому.

Значення інноваційних процесів для зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) важко переоцінити. Вони забезпечують підприємствам можливість інтегруватися у глобальні ринки, адаптувати свої продукти до міжнародних стандартів і вимог, оптимізувати бізнес-процеси через впровадження передових технологій. Інновації стають основою для створення доданої вартості, покращення якості продукції та послуг, зниження витрат і підвищення продуктивності. Для країн із трансформаційною економікою, таких як Україна, інноваційні процеси також є інструментом залучення іноземних інвестицій, інтеграції в глобальні ланцюги доданої вартості та посилення економічної стійкості.

Класифікація інноваційних процесів здійснюється за різними критеріями, залежно від їхньої природи, масштабів та цілей. За характером інновацій розрізняють технологічні, продуктові, організаційні та маркетингові інновації. Технологічні інновації охоплюють удосконалення виробничих процесів і обладнання, продуктові — створення нових або значно поліпшених товарів і послуг, організаційні — зміну управлінських структур і бізнес-моделей, а маркетингові — нові способи просування продукції та роботи з клієнтами.

За масштабами впровадження інноваційні процеси поділяють на радикальні, інкрементальні та модифікаційні. Радикальні інновації призводять до кардинальних змін у технологіях і ринках, інкрементальні спрямовані на поступове вдосконалення існуючих продуктів і процесів, а модифікаційні передбачають незначні покращення або адаптацію. [4]

Інноваційні процеси також класифікують за рівнем впливу: мікрорівень (інновації на рівні підприємств), мезорівень (галузеві інновації) та макрорівень (національні та міжнародні інноваційні програми). У зовнішньоекономічній діяльності важливими є всі ці рівні, адже вони забезпечують комплексний підхід до інтеграції інновацій у міжнародні економічні зв'язки.

Дослідження інноваційних процесів у контексті ЗЕД також включає вивчення їхніх специфічних особливостей, таких як вплив на конкурентоспроможність підприємств, адаптація до зовнішнього середовища, формування міжнародних альянсів і кооперацій. У статтях українських вчених, таких як Гузенко Г.М. та Гайдученко Ю.О., наголошується, що інноваційна діяльність у зовнішньоекономічній сфері має бути стратегічно орієнтованою та базуватися на глибокому аналізі ринкових тенденцій.

Таким чином, інноваційні процеси у ЗЕД є складним і багатограним явищем, яке вимагає системного підходу до управління, врахування специфіки міжнародного середовища та постійного вдосконалення методів і інструментів їх реалізації. Це робить дослідження теми надзвичайно важливим для формування ефективної стратегії зовнішньоекономічного розвитку України.

Продовжуючи аналіз інноваційних процесів, важливо зосередитися на їхньому системному характері та інтеграції в загальну стратегію розвитку підприємств. Інновації у зовнішньоекономічній діяльності мають свої особливості, оскільки їх впровадження залежить не лише від внутрішніх ресурсів і можливостей підприємств, але й від впливу глобального середовища, міжнародної конкуренції та регіональних особливостей цільових ринків.

Одним із ключових елементів успішного впровадження інновацій є взаємозв'язок між інноваційною активністю підприємств і зовнішньоекономічною політикою держави. Згідно з дослідженням Остапенко Т.Г., якість зовнішньоекономічних операцій значно залежить від національної інноваційної системи, яка повинна забезпечувати підприємствам доступ до сучасних технологій, фінансування та міжнародних партнерств. У роботі підкреслюється, що ефективне управління інноваційними процесами передбачає розвиток інфраструктури, таких як технопарки, інноваційні кластери та цифрові платформи, які здатні інтегрувати українські підприємства у глобальні ланцюги доданої вартості.

Вплив інновацій на зовнішньоекономічну діяльність можна розглядати через призму конкурентоспроможності. Наприклад, створення унікальних продуктів або технологій, які відповідають потребам міжнародних ринків, дозволяє підприємствам отримувати стійкі конкурентні переваги. Крім того, впровадження інновацій сприяє розширенню географії присутності, підвищенню репутації брендів і налагодженню партнерських зв'язків з провідними компаніями світу.

Інноваційні процеси також впливають на трансформацію бізнес-моделей підприємств, які активно залучаються до зовнішньоекономічної діяльності. Зокрема, цифровізація дозволяє оптимізувати логістичні ланцюги, покращити взаємодію з партнерами, впровадити системи електронної комерції та автоматизації операцій. Як зазначено у статтях Гузенка Г.М., інновації в зовнішньоекономічній сфері не обмежуються лише технологічними рішеннями; вони охоплюють також організаційні аспекти, такі як розробка гнучких

стратегій, адаптація до умов міжнародного ринку та підвищення компетенцій персоналу.

У контексті зовнішньоекономічної діяльності важливим завданням є врахування регіональних і міжнародних особливостей, які визначають попит на інновації. Наприклад, ринки розвинених країн часто потребують високотехнологічних рішень, тоді як у країнах, що розвиваються, актуальними залишаються інновації, спрямовані на зниження витрат і підвищення ефективності традиційних процесів. Українським підприємствам важливо враховувати ці аспекти при розробці стратегій інноваційного розвитку, спрямованих на інтеграцію до міжнародних ринків. [5]

Крім того, державна політика відіграє ключову роль у формуванні сприятливих умов для інноваційної діяльності. Відповідно до положень Закону України "Про зовнішньоекономічну діяльність", держава повинна забезпечувати підтримку підприємств через надання податкових стимулів, полегшення доступу до кредитів, створення експортно-кредитних агентств та інших інструментів стимулювання інноваційного розвитку.

Отже, інноваційні процеси у зовнішньоекономічній діяльності виступають комплексним феноменом, що впливає на всі аспекти функціонування підприємств. Їхнє успішне управління вимагає тісної взаємодії між бізнесом, державою та науково-технічною спільнотою, що забезпечить інтеграцію України у глобальну економіку як повноправного і конкурентоспроможного учасника.

Однією з важливих складових інноваційних процесів у зовнішньоекономічній діяльності є технологічний розвиток, який виступає драйвером економічного зростання та посилення конкурентних позицій підприємств. Інноваційні технології дозволяють суттєво скоротити виробничі витрати, оптимізувати логістичні процеси, підвищити якість продукції та забезпечити відповідність міжнародним стандартам. Впровадження цифрових рішень, таких як системи автоматизації управління, електронна комерція та

платформи для моніторингу зовнішніх ринків, сприяє більш ефективному здійсненню зовнішньоекономічних операцій.

Технологічні інновації не лише дозволяють підприємствам збільшувати свою продуктивність, а й відкривають нові можливості для співпраці з міжнародними партнерами. Наприклад, інтеграція вітчизняних підприємств у глобальні ланцюги постачання вимагає впровадження інноваційних підходів у таких сферах, як управління ризиками, створення доданої вартості та екологічна відповідальність. Це відповідає сучасним трендам у зовнішньоекономічній діяльності, зокрема переходу до "зеленої" економіки та реалізації принципів сталого розвитку. [6]

Ключовим аспектом інноваційного процесу у зовнішньоекономічній діяльності є фінансова підтримка, яка спрямована на розвиток інноваційних проектів. Недостатнє фінансування є однією з головних проблем, з якими стикаються українські підприємства у цій сфері. Як наголошується в роботах Остапенко Т.Г., для стимулювання інноваційної активності необхідно розвивати такі фінансові інструменти, як державні гранти, кредити під низький відсоток, венчурний капітал і міжнародна фінансова допомога. Важливою умовою також є створення сприятливого інвестиційного клімату, що приваблює іноземних інвесторів і забезпечує стабільність довгострокових проектів.

Крім фінансування, значну роль відіграє розвиток інфраструктури для підтримки інноваційної діяльності. Це включає створення національних і регіональних інноваційних кластерів, технопарків, інкубаторів та акселераторів, які об'єднують зусилля підприємств, наукових установ та органів державної влади. Така співпраця сприяє не лише реалізації інноваційних проектів, але й забезпечує обмін знаннями, залучення експертів і формування інноваційних екосистем.

Ще одним важливим чинником є регуляторна підтримка інноваційної діяльності у зовнішньоекономічній сфері. Згідно із Законом України "Про зовнішньоекономічну діяльність", держава зобов'язана створювати сприятливі умови для розвитку експорту та імпорту, які ґрунтуються на впровадженні

інноваційних підходів. Особливу увагу слід приділити скороченню бюрократичних бар'єрів, спрощенню процедур митного оформлення, а також впровадженню електронних сервісів для підтримки суб'єктів ЗЕД.

Крім того, важливим аспектом інноваційних процесів є людський капітал, який є основним ресурсом для створення та впровадження інновацій. Навчання персоналу, підвищення кваліфікації працівників і створення умов для розвитку творчого потенціалу є необхідними умовами для забезпечення ефективності інноваційної діяльності. Підприємства, які інвестують у розвиток своїх працівників, мають значно більші шанси на успіх у конкурентному міжнародному середовищі. [7]

У підсумку, інноваційні процеси у зовнішньоекономічній діяльності є багатофункціональними й охоплюють різні аспекти: від технологій і фінансів до регулювання та людських ресурсів. Їхня реалізація вимагає комплексного підходу, спрямованого на використання наявних можливостей і подолання існуючих бар'єрів. Таким чином, дослідження інноваційних процесів у ЗЕД є фундаментальним для створення ефективної стратегії розвитку України в умовах глобальної економіки.

1.2. Теоретичні основи управління інноваціями у зовнішньоекономічній діяльності

Управління інноваціями у зовнішньоекономічній діяльності (ЗЕД) є комплексним процесом, який включає планування, організацію, координацію, мотивацію та контроль за розробкою і впровадженням інновацій у міжнародній економічній взаємодії підприємств. У сучасній теорії менеджменту інновацій цей процес розглядається як стратегічно важливий елемент, що забезпечує ефективність і конкурентоспроможність підприємств у глобальному середовищі.

В основі управління інноваціями лежить системний підхід, який передбачає взаємозв'язок і взаємозалежність між елементами внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства. Цей підхід дозволяє інтегрувати інноваційні процеси у всі рівні управління підприємством, від стратегічного до операційного. У зовнішньоекономічній діяльності системний підхід вимагає врахування впливу міжнародних ринків, регіональних особливостей та глобальних економічних трендів. [8]

Теоретичні основи управління інноваціями у ЗЕД базуються на ключових концепціях інноваційного менеджменту. Зокрема, теорія Йозефа Шумпетера підкреслює, що інновації є результатом поєднання наукових знань, технологій і підприємницької активності. В рамках ЗЕД цей підхід доповнюється моделлю "відкритих інновацій", яка акцентує увагу на важливості співпраці з зовнішніми партнерами, міжнародними дослідницькими інститутами та інвесторами для створення нових продуктів чи технологій.

Процес управління інноваціями у ЗЕД включає кілька ключових етапів: ідентифікацію потреб і можливостей для впровадження інновацій, розробку інноваційної стратегії, визначення джерел фінансування, організацію процесів дослідження і розробки, впровадження інновацій у виробництво чи бізнес-процеси, моніторинг і оцінку результатів. У кожному з цих етапів важливо

враховувати специфіку зовнішньоекономічної діяльності, зокрема регуляторні вимоги, міжнародну конкуренцію та економічні ризики.

Механізми управління інноваціями у ЗЕД значною мірою залежать від рівня державного регулювання та підтримки. Згідно із Законом України "Про зовнішньоекономічну діяльність", держава повинна сприяти розвитку інноваційних технологій, експортно-орієнтованих виробництв і інтеграції науково-технічного потенціалу країни у світовий ринок. Це вимагає створення ефективних інструментів державної підтримки, таких як податкові стимули, гранти на інноваційні дослідження, розбудова інфраструктури технопарків і підтримка міжнародного співробітництва.

Одним із ключових теоретичних інструментів управління інноваціями у ЗЕД є розробка інноваційних стратегій. Існує кілька типів таких стратегій, які можуть бути адаптовані до потреб підприємств: стратегія диференціації, яка зосереджена на створенні унікальних продуктів; стратегія лідерства у витратах, яка спрямована на здешевлення процесів; та стратегія фокусування, що передбачає орієнтацію на вузькоспеціалізовані сегменти ринку. У зовнішньоекономічній діяльності вибір стратегії залежить від характеристик цільового ринку, технологічних можливостей і рівня конкуренції.

Управління інноваціями також передбачає розвиток організаційної культури, яка стимулює творчість, відкритість до змін і готовність до ризику. Особливу роль у цьому відіграє лідерство, яке забезпечує мотивацію персоналу, створення команд для реалізації інноваційних проєктів та залучення міжнародних партнерів. Як зазначено у роботах Гузенка Г.М., формування сприятливого організаційного середовища є вирішальним фактором для успішного управління інноваціями у ЗЕД.

Таким чином, управління інноваціями у зовнішньоекономічній діяльності базується на системному підході, інтеграції стратегічного і операційного управління, використанні інструментів державної підтримки та адаптації до умов міжнародного середовища. Це дозволяє підприємствам створювати нові

конкурентні переваги, розширювати свою присутність на глобальних ринках та підвищувати ефективність економічної діяльності.

Продовжуючи дослідження теоретичних основ управління інноваціями у зовнішньоекономічній діяльності, варто звернути увагу на взаємодію підприємств із зовнішнім середовищем. У сучасних умовах глобалізації та інтенсивної конкуренції підприємства не можуть обмежуватися лише внутрішніми ресурсами для інноваційного розвитку. Концепція "відкритих інновацій" є фундаментом для ефективної взаємодії з міжнародними партнерами, дослідницькими центрами, університетами та інвесторами. Цей підхід дозволяє підприємствам використовувати зовнішні знання, технології та фінансування, зменшуючи витрати на власні дослідження та розробки. [9]

Управління інноваціями у ЗЕД також передбачає аналіз ризиків, пов'язаних із впровадженням нововведень у міжнародному середовищі. Основними ризиками є регуляторні, фінансові та ринкові. Наприклад, регуляторні ризики виникають у зв'язку з необхідністю дотримання міжнародних стандартів і нормативів. У свою чергу, фінансові ризики стосуються невизначеності щодо повернення інвестицій у нові технології або продукти. Ринкові ризики можуть виникати через недостатню адаптацію інновацій до потреб зарубіжних споживачів. Для зменшення таких ризиків підприємствам важливо застосовувати системи моніторингу ринкових тенденцій, аналітичні інструменти оцінки ризиків та стратегії диверсифікації.

Інновації у зовнішньоекономічній діяльності значною мірою визначаються цифровізацією. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології сприяють автоматизації бізнес-процесів, створенню інтегрованих платформ для управління логістикою, електронної комерції та обміну даними. Наприклад, технології штучного інтелекту і блокчейну дозволяють підвищити точність прогнозів, оптимізувати управління ланцюгами постачання та забезпечити прозорість транзакцій. Успішне впровадження таких технологій вимагає від підприємств розробки цифрових стратегій, підготовки персоналу та інвестування в технологічну інфраструктуру.

Ще одним важливим аспектом теорії управління інноваціями у ЗЕД є взаємозв'язок між державним регулюванням і приватною ініціативою. Держава повинна забезпечувати сприятливі умови для розвитку інновацій через податкові пільги, гранти, стимулювання експорту та імпорту високотехнологічної продукції. У цьому контексті варто згадати Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність", який визначає принципи державної підтримки інноваційного розвитку та співробітництва з міжнародними організаціями.

Ефективне управління інноваціями потребує розробки механізмів оцінки результативності впроваджених нововведень. Основними індикаторами є зростання обсягів експорту інноваційної продукції, підвищення ринкової частки, зменшення витрат та збільшення прибутковості підприємств. Для досягнення цих цілей підприємствам необхідно впроваджувати інструменти стратегічного аналізу, такі як SWOT-аналіз, PESTEL-аналіз і методи прогнозування.

Крім того, важливим чинником є розвиток міжнародної співпраці, яка дозволяє підприємствам не лише отримувати доступ до новітніх технологій, але й зміцнювати свої позиції на глобальному ринку. Як зазначається у роботах Гузенка Г.М., міжнародні альянси, спільні підприємства та участь у глобальних науково-дослідних проектах сприяють посиленню інноваційного потенціалу українських компаній.

У підсумку, теоретичні основи управління інноваціями у зовнішньоекономічній діяльності включають системний підхід, стратегічне планування, інтеграцію цифрових технологій, аналіз ризиків і розвиток міжнародного співробітництва. Ефективне впровадження цих принципів створює передумови для підвищення конкурентоспроможності національних підприємств і інтеграції України у глобальну інноваційну економіку.

Управління інноваціями у зовнішньоекономічній діяльності також потребує інтеграції культурних та регіональних особливостей, які впливають на впровадження нововведень на міжнародних ринках. Міжнародна діяльність

завжди супроводжується необхідністю враховувати специфіку бізнес-середовища, споживчих уподобань і культурних традицій цільових країн. Це вимагає від підприємств гнучкості у виборі інноваційних підходів, а також створення адаптивних бізнес-моделей. Наприклад, успішна локалізація інноваційної продукції для конкретного ринку може суттєво підвищити її прийнятність і конкурентоспроможність.

Ще одним важливим аспектом є посилення ролі сталого розвитку у формуванні інноваційних стратегій. Глобальні тренди, пов'язані з екологічними викликами, змушують підприємства враховувати принципи "зеленої" економіки у своїй діяльності. Це стосується як впровадження енергоефективних технологій, так і розвитку екологічно безпечних продуктів. Інноваційні рішення у сфері ЗЕД мають також сприяти зменшенню впливу на навколишнє середовище через оптимізацію транспортної логістики, зниження викидів та раціональне використання ресурсів. У цьому контексті інновації стають не лише джерелом економічної вигоди, але й засобом зміцнення репутації підприємств на міжнародному рівні. [10]

На практиці ефективно управління інноваціями у зовнішньоекономічній діяльності часто реалізується через створення спеціалізованих підрозділів або груп, які займаються дослідженням нових ринків, розробкою інноваційних продуктів і впровадженням сучасних технологій. Такі підрозділи працюють у тісній взаємодії з маркетинговими, фінансовими та виробничими відділами, що забезпечує інтеграцію інновацій у всі аспекти діяльності підприємства. Зокрема, впровадження підходів до управління проектами, таких як Agile чи Scrum, дозволяє забезпечити гнучкість і швидкість реалізації інноваційних ініціатив.

Необхідно також враховувати, що управління інноваціями у ЗЕД є динамічним процесом, який змінюється під впливом нових технологій, економічних умов та політичних рішень. Наприклад, стрімкий розвиток цифрових валют, таких як біткоїн, або технологій на основі штучного інтелекту створює нові можливості для здійснення міжнародних транзакцій і управління

логістикою. Підприємства, які першими адаптують ці нововведення, отримують значні конкурентні переваги, зміцнюючи свої позиції на ринку.

Управління інноваціями також несе соціальну відповідальність. Інновації у ЗЕД можуть позитивно впливати на якість життя людей, створюючи нові робочі місця, покращуючи доступ до сучасних технологій і підвищуючи рівень економічної стійкості суспільства. Цей аспект особливо актуальний для України, де інноваційний розвиток може стати ключовим фактором для подолання економічних і соціальних викликів, включаючи наслідки збройного конфлікту та потребу у відновленні інфраструктури.

Нарешті, теоретичні основи управління інноваціями у зовнішньоекономічній діяльності тісно пов'язані з концепцією міжнародної кооперації. Участь України у міжнародних науково-дослідних програмах, європейських грантових ініціативах і партнерствах з провідними світовими компаніями відкриває нові горизонти для розвитку інновацій. Цей напрямок потребує підтримки на державному рівні, зокрема через створення сприятливих умов для іноземних інвесторів, стимулювання експорту інноваційної продукції та розвиток спільних підприємств.

Таким чином, управління інноваціями у зовнішньоекономічній діяльності є багатогранним процесом, який охоплює стратегічне планування, врахування культурних особливостей, розвиток технологічної бази та забезпечення сталого розвитку. Успішна реалізація цих принципів сприятиме інтеграції України у світовий економічний простір, зміцненню її позицій на міжнародному ринку та створенню умов для довгострокового економічного зростання.

1.3. Міжнародний досвід інноваційного розвитку в зовнішньоекономічних процесах

Міжнародний досвід свідчить, що інноваційний розвиток є основним драйвером економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності країн у глобальній економіці. Успішні приклади впровадження інновацій у зовнішньоекономічні процеси демонструють необхідність системного підходу, який охоплює створення сприятливого інвестиційного клімату, державну підтримку інноваційної діяльності, розвиток інфраструктури та співпрацю з міжнародними партнерами.

Однією з провідних країн у галузі інновацій є Німеччина, яка активно використовує модель «Індустрія 4.0». Ця концепція передбачає інтеграцію цифрових технологій у всі ланки виробництва та зовнішньоекономічної діяльності. Основним інструментом є автоматизація, використання штучного інтелекту, інтернету речей та блокчейну для управління логістикою, оптимізації виробничих процесів і підвищення прозорості міжнародних транзакцій. Німеччина також підтримує свої компанії через державні програми, такі як субсидії на дослідження та розробки, і надає доступ до міжнародних ринків завдяки потужній експортній стратегії. [11]

Інший приклад демонструє Південна Корея, яка завдяки активній державній політиці перетворилася на одну з найбільш інноваційних економік світу. Держава інвестує значні кошти у розвиток науково-дослідної інфраструктури, сприяє створенню технопарків та інноваційних кластерів. У зовнішньоекономічній діяльності Південна Корея акцентує увагу на розробці високотехнологічної продукції, зокрема в галузях електроніки, автомобілебудування та ІТ-технологій. Уряд також забезпечує пільгові умови для компаній, які виходять на міжнародні ринки, через спеціальні програми підтримки експорту.

Сполучені Штати Америки є ще одним прикладом ефективного впровадження інновацій у ЗЕД. Завдяки активній співпраці держави,

приватного сектора і науково-дослідних установ США зберігають лідерські позиції у багатьох галузях. Система відкритих інновацій, яка активно розвивається у США, дозволяє залучати до співпраці компанії з різних країн, об'єднувати ресурси та розширювати можливості для створення нових продуктів. Крім того, США активно використовують венчурний капітал для фінансування інноваційних проектів, що є важливим елементом їхньої зовнішньоекономічної стратегії.

Китай, навпаки, розробляє власну унікальну модель інноваційного розвитку, що поєднує державну підтримку і динаміку приватного сектора. Ключовим елементом цієї стратегії є програма «Зроблено в Китаї 2025», яка спрямована на трансформацію країни з "фабрики світу" у високотехнологічного лідера. У зовнішньоекономічній діяльності Китай активно використовує цифрові платформи, розвиває електронну комерцію і впроваджує інноваційні рішення у логістиці та фінансових послугах.

Європейський Союз реалізує комплексну політику підтримки інновацій через програми Horizon Europe та Digital Europe. Ці програми спрямовані на фінансування досліджень, стимулювання міжнародної співпраці у сфері інновацій і підтримку малого та середнього бізнесу, який займається зовнішньоекономічною діяльністю. Особлива увага приділяється розвитку зеленої економіки, цифровізації бізнесу та використанню технологій штучного інтелекту для підвищення ефективності ЗЕД.

Вивчення міжнародного досвіду інноваційного розвитку у зовнішньоекономічній діяльності демонструє, що ключовими факторами успіху є:

- інтеграція інновацій у національну економічну стратегію;
- розбудова інфраструктури для інновацій;
- фінансова підтримка досліджень та розробок;
- співпраця між державою, бізнесом і науковими установами;
- орієнтація на цифровізацію і сталий розвиток.

Для України цей досвід є надзвичайно важливим. Впровадження подібних підходів дозволить інтегрувати вітчизняні підприємства у глобальні економічні процеси, підвищити їхню конкурентоспроможність та посилити роль інновацій у розвитку зовнішньоекономічної діяльності. Розробка національної стратегії інноваційного розвитку, заснованої на кращих міжнародних практиках, стане основою для створення ефективної моделі управління інноваціями у ЗЕД.

Таблиця 1.1

Країна/регіон	Ключові особливості інноваційного розвитку	Інструменти підтримки інновацій
Німеччина	Індустрія 4.0: цифровізація, автоматизація, блокчейн, інтернет речей	Субсидії на дослідження, підтримка експорту, розвиток технологічних кластерів
Південна Корея	Інвестиції в науково-дослідні інфраструктури, розвиток високотехнологічних галузей (ІТ, автомобілебудування, електроніка)	Технопарки, пільгові умови для експорту, державні гранти
США	Система відкритих інновацій, венчурний капітал, співпраця між бізнесом, наукою та урядом	Венчурне фінансування, підтримка стартапів, грантові програми
Китай	Програма «Зроблено в Китаї 2025», акцент на електронну комерцію, цифрові платформи	Інвестиції в цифрові технології, державна підтримка інноваційних галузей
Європейський Союз	Програми Horizon Europe і Digital Europe, орієнтація на сталий розвиток і цифровізацію	Гранти на дослідження, підтримка малого і середнього бізнесу, стимулювання зеленої економіки

Міжнародний досвід інноваційного розвитку також демонструє важливість формування інноваційної екосистеми, яка об'єднує підприємства, науково-дослідні установи, державні органи та фінансові інституції. (табл.1.1) У таких екосистемах створюється середовище для генерації ідей, їхньої трансформації у готові до комерціалізації продукти та послуги, а також успішної інтеграції на міжнародні ринки. [12]

Особливе місце в цьому процесі займає науково-дослідна діяльність, яка у більшості провідних країн отримує значну державну підтримку. Наприклад, у Німеччині фінансування наукових досліджень у сфері інновацій становить понад 3% від ВВП країни, що є одним із найвищих показників у світі. Це

забезпечує сталий розвиток технологій та їхній активний вплив на зовнішньоекономічну діяльність. Аналогічний підхід застосовується у Південній Кореї, де державні програми сприяють трансферу технологій між дослідницькими інститутами та підприємствами, особливо у високотехнологічних галузях, таких як робототехніка, біотехнології та штучний інтелект.

Сучасні міжнародні тренди вказують на зростаючу роль цифровізації та автоматизації у зовнішньоекономічній діяльності. Використання цифрових платформ для управління міжнародною логістикою, електронної комерції та проведення транскордонних фінансових операцій значно підвищує ефективність бізнес-процесів. Китай є одним із лідерів у цій сфері, активно впроваджуючи цифрові інструменти в таких галузях, як транспорт, митне адміністрування та фінансові послуги. Електронна комерція, яку активно підтримує китайський уряд, дозволила багатьом підприємствам виходити на міжнародні ринки без суттєвих інвестицій у традиційні форми міжнародної торгівлі.

Водночас зростає значення екологічних інновацій у зовнішньоекономічній діяльності. Європейський Союз активно впроваджує "зелені" технології через свої програми Horizon Europe і European Green Deal, стимулюючи використання відновлюваних джерел енергії, перехід на екологічно чисті види транспорту та зменшення викидів парникових газів у ланцюгах постачання. Це сприяє зміцненню позицій європейських компаній на міжнародному ринку, оскільки споживачі все частіше віддають перевагу товарам і послугам, що відповідають екологічним стандартам.

Інноваційний розвиток у зовнішньоекономічній діяльності також передбачає широку співпрацю між країнами. Міжнародні науково-дослідні програми, такі як Horizon Europe, створюють платформи для обміну знаннями, технологіями та інвестиціями. Це дозволяє підприємствам об'єднувати зусилля для вирішення складних глобальних викликів, таких як кліматичні зміни, цифровий розрив і енергетична безпека.

Для України важливим є врахування міжнародного досвіду у формуванні власної інноваційної стратегії. Це включає адаптацію успішних підходів до управління інноваціями, активізацію участі у міжнародних програмах фінансування досліджень, розширення співпраці з міжнародними організаціями та сприяння розвитку інноваційної інфраструктури. Зокрема, інтеграція до глобальних ланцюгів доданої вартості через впровадження сучасних технологій і розвиток цифрової економіки є стратегічно важливим завданням для України.

Таким чином, міжнародний досвід підтверджує, що успішний інноваційний розвиток у зовнішньоекономічних процесах ґрунтується на синергії між технологічним прогресом, ефективною державною політикою та активною міжнародною співпрацею. Впровадження цих підходів може стати ключовим фактором у підвищенні конкурентоспроможності України та її інтеграції у глобальну економіку.

Продовжуючи розгляд міжнародного досвіду інноваційного розвитку у зовнішньоекономічних процесах, варто зосередитися на ролі інституційної підтримки, яка виступає важливим фактором стимулювання інновацій. У багатьох країнах світу створено спеціалізовані агентства та інститути, завданням яких є підтримка інноваційних проектів та забезпечення їх інтеграції у зовнішньоекономічну діяльність. Наприклад, в Ізраїлі діє Національний інноваційний орган, який фінансує стартапи та сприяє їх виходу на міжнародні ринки. Завдяки цьому Ізраїль став світовим лідером у сфері високих технологій та інновацій.

Японія, у свою чергу, демонструє приклад ефективного партнерства між державою та приватним сектором через програми, спрямовані на стимулювання досліджень у галузі робототехніки, біотехнологій та альтернативної енергетики. Японський досвід показує, що комплексна підтримка, яка включає фінансування, розвиток інфраструктури та освітні ініціативи, дозволяє підприємствам не лише створювати інноваційні продукти, але й успішно інтегрувати їх у зовнішньоекономічну діяльність. [13]

Досвід Сінгапуру є унікальним прикладом того, як невелика країна може досягти глобального успіху завдяки зосередженню на інноваціях. Уряд Сінгапуру активно залучає міжнародні компанії та інвесторів, створюючи привабливі умови для досліджень і розробок. Завдяки програмам "Smart Nation" та "Research, Innovation and Enterprise" Сінгапур стимулює розвиток цифрових технологій, інтелектуальної власності та інновацій у сфері міжнародної торгівлі й логістики.

Особливої уваги заслуговує досвід країн Скандинавії, які поєднують інновації з принципами сталого розвитку. Швеція, Норвегія та Фінляндія активно впроваджують екологічно орієнтовані інновації, які сприяють переходу до "зеленої" економіки. У зовнішньоекономічній діяльності це проявляється у виробництві та експорті енергозберігаючих технологій, використанні відновлюваних джерел енергії та екологічно чистих транспортних рішень.

Окремо слід зазначити роль міжнародних організацій у стимулюванні інноваційного розвитку. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Всесвітня організація торгівлі (СОТ) та інші установи розробляють рекомендації для країн щодо створення сприятливого середовища для інновацій, підтримують фінансування міжнародних наукових програм і сприяють обміну технологіями. Такі ініціативи забезпечують інтеграцію підприємств різних країн у глобальні інноваційні процеси.

Для України вивчення цих прикладів є критично важливим. Створення сприятливого інституційного середовища, розбудова інфраструктури для досліджень та інновацій, активізація співпраці з міжнародними організаціями та інтеграція до глобальних науково-дослідних програм мають стати ключовими елементами національної стратегії інноваційного розвитку.

Також необхідно враховувати важливість залучення приватного сектору до фінансування інноваційних проектів у ЗЕД. Наприклад, розробка пільгових умов для приватних інвесторів, венчурних фондів та стартапів може значно стимулювати створення нових продуктів і технологій. Успішне впровадження цих підходів дозволить Україні стати активним учасником глобальної

економіки, забезпечуючи конкурентоспроможність національних підприємств та підвищення рівня добробуту суспільства. [14]

Загалом міжнародний досвід демонструє, що інноваційний розвиток у зовнішньоекономічній діяльності є багатограним процесом, який вимагає системного підходу, інтеграції державної та приватної ініціативи, а також орієнтації на сучасні глобальні тенденції. Використання найкращих практик, адаптованих до національних умов, здатне забезпечити Україні довгострокову економічну стійкість та успіх у міжнародній економічній співпраці.

1.4. Нормативно-правове регулювання інноваційної діяльності у зовнішньоекономічному середовищі України

Нормативно-правове регулювання є фундаментом для забезпечення ефективного функціонування інноваційної діяльності у зовнішньоекономічному середовищі. В Україні правова база спрямована на створення умов для стимулювання інноваційного розвитку, підвищення конкурентоспроможності національних підприємств і їхньої інтеграції у глобальну економіку.

Основним законодавчим актом, який регулює зовнішньоекономічну діяльність в Україні, є Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність». Він визначає загальні принципи, суб'єкти та форми такої діяльності, а також механізми державного регулювання. Закон передбачає, що держава має створювати сприятливі умови для впровадження інновацій через стимулювання експорту наукоємної продукції, залучення іноземних інвестицій і підтримку міжнародної співпраці.

Закон України «Про інноваційну діяльність» є ще одним ключовим нормативним актом, що регулює процеси впровадження інновацій. Він встановлює основи державної політики у сфері інноваційного розвитку, визначає права та обов'язки суб'єктів інноваційної діяльності, а також передбачає заходи підтримки інноваційних підприємств. Особливу увагу приділено питанням державного фінансування, податкових пільг і створення спеціальних інноваційних зон. Цей закон сприяє активізації інноваційної активності суб'єктів ЗЕД, забезпечуючи їм правові гарантії та підтримку.

Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» встановлює правові механізми для забезпечення ефективного обміну технологіями між суб'єктами господарювання як на національному, так і міжнародному рівні. Він спрямований на забезпечення правової охорони інтелектуальної власності, стимулювання використання передових технологій у

зовнішньоекономічній діяльності та захисту інтересів українських компаній на світових ринках.

Регулювання інноваційної діяльності також передбачає створення сприятливих умов для залучення іноземних інвесторів. Закон України «Про режим іноземного інвестування» визначає правові гарантії для іноземних інвесторів, зокрема захист від націоналізації, доступ до ресурсів і забезпечення репатріації прибутків. Це створює основу для залучення інвестицій у високотехнологічні галузі економіки, що є важливим чинником розвитку інновацій у ЗЕД.

Важливу роль у регулюванні відіграє і міжнародно-правова база, до якої входять угоди України про вільну торгівлю, співробітництво з Європейським Союзом у рамках Угоди про асоціацію, а також участь у міжнародних організаціях, таких як СОТ та ОЕСР. Угода про асоціацію з ЄС встановлює вимоги до відповідності стандартам Європейського Союзу, сприяючи інтеграції українських підприємств у європейський ринок і стимулюючи інноваційний розвиток.

Державна підтримка інноваційної діяльності реалізується також через грантові програми, фінансовані міжнародними партнерами, наприклад, у рамках Horizon Europe. Участь у таких програмах дозволяє українським підприємствам отримувати доступ до передових технологій, залучати додаткові фінансові ресурси та інтегруватися в міжнародні інноваційні екосистеми. [15]

Водночас у нормативно-правовому регулюванні залишаються проблеми, які обмежують ефективність інноваційної діяльності у ЗЕД. До них належать складність процедур оформлення зовнішньоекономічних контрактів, недостатність захисту прав інтелектуальної власності та недосконалість механізмів державної підтримки. Для вирішення цих проблем необхідно продовжувати реформування законодавства у сфері інноваційного розвитку, спрощувати регуляторні бар'єри та посилювати координацію між різними державними органами.

Таким чином, нормативно-правове регулювання інноваційної діяльності у зовнішньоекономічному середовищі України має важливе значення для стимулювання економічного зростання та інтеграції до глобальних ринків. Удосконалення правової бази та впровадження передового міжнародного досвіду сприятиме підвищенню інноваційного потенціалу країни, забезпечуючи її конкурентоспроможність у сучасному світі. (табл.1.2)

Таблиця 1.2.

Рівень	Законодавчі акти / Інструменти	Основний зміст
Державний рівень	Закон "Про зовнішньоекономічну діяльність"	Регулювання ЗЕД суб'єктів, стимулювання експорту наукоємної продукції.
	Закон "Про інноваційну діяльність"	Податкові пільги, фінансова підтримка, створення інноваційних зон.
	Закон "Про державне регулювання у сфері трансферу технологій"	Захист інтелектуальної власності, трансфер технологій.
	Закон "Про режим іноземного інвестування"	Гарантії для іноземних інвесторів, захист прав, репатріація прибутків.
Міжнародний рівень	Угода про асоціацію з ЄС	Відповідність стандартам ЄС, розвиток співпраці у сфері інновацій.
	Угоди про вільну торгівлю	Розширення ринків збуту, стимулювання міжнародної кооперації.
	Участь у програмі Horizon Europe	Фінансування інноваційних проектів, доступ до міжнародних технологій і досліджень.

Нормативно-правове регулювання інноваційної діяльності у зовнішньоекономічному середовищі України має не лише національний, а й міжнародний вимір. Україна поступово інтегрується у світову економіку, беручи участь у глобальних і регіональних ініціативах, які сприяють інноваційному розвитку. Це вимагає гармонізації законодавства із загальноновизнаними міжнародними стандартами, що є важливим для полегшення виходу українських підприємств на міжнародні ринки та залучення іноземних інвестицій.

Одним із ключових міжнародних документів є Угода про асоціацію між Україною та ЄС. Цей документ зобов'язує Україну дотримуватися європейських стандартів у сфері регулювання зовнішньоекономічної діяльності,

що включає впровадження інновацій у виробничі процеси та торгівлю. Наприклад, Угода передбачає гармонізацію технічних стандартів, посилення захисту прав інтелектуальної власності та участь у спільних інноваційних проектах. Це створює нові можливості для українських підприємств, які можуть співпрацювати з європейськими партнерами у сфері наукових досліджень та розробок.

Іншим важливим аспектом є участь України у міжнародних програмах фінансування інновацій, таких як Horizon Europe. Ця програма спрямована на підтримку досліджень і розробок у таких галузях, як цифрові технології, "зелена" енергетика, охорона здоров'я та інші. Horizon Europe надає українським компаніям доступ до європейських грантів, експертної підтримки та мереж партнерств, що сприяє інтеграції в глобальні інноваційні екосистеми.

Крім того, нормативно-правове регулювання враховує вимоги СОТ, зокрема щодо забезпечення прозорості та недискримінації у зовнішньоекономічній діяльності. Це сприяє створенню сприятливих умов для міжнародної торгівлі та інвестування, що є ключовим фактором для розвитку інноваційної діяльності.

Україна також бере участь у регіональних ініціативах, таких як ГУАМ (Організація за демократію та економічний розвиток), де співпраця спрямована на розвиток інновацій у транспорті, логістиці та інших галузях. Ці ініціативи дозволяють обмінюватися досвідом і технологіями між країнами-учасницями, створюючи передумови для спільного розвитку інноваційних проектів. [16]

Водночас українське законодавство потребує подальшого вдосконалення для забезпечення ефективного регулювання інноваційної діяльності. Наприклад, необхідно розробити додаткові механізми підтримки експорту високотехнологічної продукції, спростити процедури трансферу технологій, підвищити рівень захисту прав інтелектуальної власності. Розвиток інноваційного потенціалу також залежить від удосконалення системи оподаткування, створення податкових пільг для компаній, що займаються

інноваціями, та забезпечення доступу до фінансових ресурсів для малих і середніх підприємств.

У підсумку, нормативно-правове регулювання інноваційної діяльності у зовнішньоекономічному середовищі України є важливим інструментом для стимулювання економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності та інтеграції у світову економіку. Подальший розвиток законодавства та активна участь у міжнародних ініціативах дозволять Україні ефективніше використовувати свій інноваційний потенціал і забезпечити довгострокову економічну стабільність.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ ЗА УМОВ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

2.1. Загальна характеристика зовнішньоекономічної діяльності України

Зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) України є однією з ключових складових національної економіки, яка визначає її інтеграцію у світову господарську систему та впливає на темпи економічного зростання. Структура і динаміка ЗЕД значною мірою залежать від економічних, політичних і технологічних чинників, які формують умови для розвитку експортно-імпортних операцій, залучення іноземних інвестицій і міжнародної кооперації.

Україна має стратегічно вигідне географічне розташування, яке дозволяє їй виконувати роль транзитного мосту між Європою та Азією. У структурі ЗЕД переважає експорт аграрної продукції, металургії та сировинних товарів. Зокрема, відповідно до останніх даних, основними товарними групами експорту є зернові культури, олія, чорні метали та руди. Однак структура імпорту України значно диверсифікована і включає енергетичні ресурси, машини та обладнання, автомобілі, фармацевтичні препарати тощо. [17]

Умови зовнішньоекономічної діяльності в Україні визначаються її участю у міжнародних торговельних організаціях та регіональних інтеграційних об'єднаннях. Членство України у Світовій організації торгівлі (СОТ) сприяє дотриманню міжнародних стандартів у торгівлі та забезпеченню рівного доступу до світових ринків. Крім того, Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом є важливим інструментом для розширення торговельних відносин із країнами ЄС, які є найбільшим торговельним партнером України.

Попри значний потенціал, зовнішньоекономічна діяльність України стикається з низкою викликів. Серед них – залежність від експорту сировини, недостатня диверсифікація товарного та географічного складу експорту,

логістичні труднощі, пов'язані з інфраструктурними обмеженнями, а також високий рівень ризиків, пов'язаних із геополітичною ситуацією. Військові дії на території України призвели до порушення традиційних експортних маршрутів і зниження обсягів міжнародної торгівлі.

Одним із ключових факторів успішного розвитку ЗЕД в умовах сучасних викликів є впровадження інновацій. Вони сприяють підвищенню ефективності виробничих процесів, оптимізації логістичних ланцюгів, розробці нових товарів і послуг, які відповідають потребам міжнародних ринків. Інноваційна діяльність також дозволяє підприємствам адаптуватися до змінного середовища, зокрема шляхом цифровізації, автоматизації та використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Сьогодні в Україні активно впроваджуються інновації у таких секторах, як ІТ, агропромисловий комплекс, енергетика та транспорт. Розвиток ІТ-індустрії дозволяє українським компаніям інтегруватися у глобальні технологічні ринки, пропонуючи конкурентоспроможні рішення у сфері програмного забезпечення, кібербезпеки та хмарних технологій. У аграрному секторі інновації пов'язані із впровадженням точного землеробства, використанням дронів, аналізу великих даних і біотехнологій, що сприяє збільшенню продуктивності та підвищенню якості продукції.

Важливим напрямом інноваційного розвитку є "зелена" енергетика, яка дозволяє зменшити залежність від імпорту енергоносіїв і забезпечити екологічну стійкість. У транспортній сфері впроваджуються цифрові платформи для оптимізації логістики, автоматизації митних процедур і управління вантажопотоками, що значно підвищує ефективність зовнішньоекономічної діяльності.

Таким чином, сучасний стан ЗЕД України характеризується значним потенціалом, але водночас стикається із численними викликами. Умови глобальної конкуренції та нові економічні реалії вимагають від України активного впровадження інноваційних підходів, які дозволять забезпечити

стійкий розвиток зовнішньоекономічної діяльності, підвищити конкурентоспроможність та інтегрувати країну до глобальної економіки.

Суттєвий вплив на зовнішньоекономічну діяльність України має її участь у регіональних і глобальних інтеграційних процесах. Укладення угод про вільну торгівлю, зокрема з Європейським Союзом, Канадою, Туреччиною та іншими країнами, сприяє розширенню ринків збуту для українських товарів і послуг. Особливе значення має Угода про асоціацію з ЄС, яка передбачає створення зони вільної торгівлі (DCFTA). Ця угода відкрила нові можливості для експорту української продукції, особливо у сферах сільського господарства, харчової промисловості та ІТ-послуг, але водночас висуває високі вимоги щодо якості товарів, відповідності європейським стандартам і екологічним нормам.

Важливо зазначити, що обсяг і структура зовнішньоекономічної діяльності України змінюються залежно від макроекономічної ситуації та політичних факторів. Наприклад, експорт до країн СНД знизився через геополітичну напругу та втрату частини традиційних ринків. Натомість зростає частка експорту до Європейського Союзу, Азії та Близького Сходу. Це вказує на потребу адаптації українських компаній до нових умов, що передбачає диверсифікацію ринків, розширення асортименту продукції та інтеграцію сучасних технологій у виробничі процеси. [18]

Інноваційний розвиток у зовнішньоекономічній діяльності є важливим елементом для вирішення структурних проблем, які обмежують експортний потенціал України. Одним із таких викликів є залежність від експорту сировинної продукції. Це робить економіку вразливою до коливань світових цін і призводить до втрати можливостей для створення доданої вартості. Застосування інновацій дозволяє вирішувати ці проблеми через розвиток високотехнологічних галузей і створення продуктів із високою часткою інтелектуальної праці.

На додаток до товарного експорту, зростає значення послуг, особливо у сфері ІТ, консалтингу, освіти та медицини. Україна займає провідні позиції у світовому аутсорсингу ІТ-послуг завдяки високому рівню кваліфікації фахівців

і конкурентоспроможним цінам. Це створює унікальні можливості для інтеграції у глобальні ланцюги доданої вартості, зокрема через впровадження рішень у сфері автоматизації, штучного інтелекту та кібербезпеки.

Інституційна підтримка є важливим чинником для розвитку ЗЕД України в умовах інноваційного середовища. Зокрема, функціонування експортно-кредитного агентства, створення торгових представництв за кордоном, участь у міжнародних виставках і програмах фінансування, таких як Horizon Europe, відкриває додаткові можливості для українських підприємств. Урядові програми, спрямовані на підтримку експорту високотехнологічної продукції, також сприяють збільшенню частки інноваційного сектору в ЗЕД.

Інфраструктура є ще одним ключовим аспектом, який впливає на ефективність зовнішньоекономічної діяльності. В Україні існує потреба у модернізації портів, залізничних перевезень, автомобільних шляхів і митних систем. Впровадження сучасних технологій у ці сфери, зокрема системи автоматизації логістики, електронного документообігу та цифрових платформ для управління перевезеннями, здатне значно підвищити конкурентоспроможність українського експорту.

Окрім технологічних інновацій, важливим є впровадження маркетингових і організаційних інновацій, які допомагають українським підприємствам краще орієнтуватися на потреби міжнародних ринків. Використання цифрового маркетингу, аналітики даних та інтегрованих CRM-систем дозволяє більш ефективно управляти експортною діяльністю, підвищуючи прибутковість і розширюючи базу клієнтів.

Таким чином, загальна характеристика ЗЕД України свідчить про наявність значного потенціалу для інноваційного розвитку, однак реалізація цього потенціалу залежить від здатності долати існуючі бар'єри, впроваджувати сучасні технології та розвивати міжнародну співпрацю. Інновації мають стати ключовим інструментом для зміцнення позицій України на світових ринках, забезпечення сталого економічного зростання та інтеграції у глобальну економіку.

Продовжуючи аналіз загальної характеристики зовнішньоекономічної діяльності України, важливо звернути увагу на структурні зрушення, що формуються під впливом інноваційних процесів і глобальних економічних трендів. Зокрема, вагому роль відіграє посилення ролі нетрадиційних сфер експорту, таких як інформаційно-комунікаційні технології, послуги у сфері консалтингу, дизайну та освіти. Ці галузі забезпечують значну додану вартість та є менш вразливими до цінових коливань на сировинних ринках.

Сучасний стан ЗЕД України демонструє поступове скорочення залежності від ринків СНД та переорієнтацію на Європу, Азію та інші регіони. Така тенденція сприяє зменшенню геополітичних ризиків, однак водночас висуває нові вимоги до українських експортерів. Зокрема, необхідність дотримання європейських стандартів якості, забезпечення прозорості виробничих процесів і виконання екологічних норм стають ключовими викликами для багатьох галузей.

Динаміка ЗЕД свідчить про поступове збільшення частки інноваційної продукції в експорті України. Наприклад, у сфері агропромислового комплексу активно впроваджуються інноваційні технології, зокрема точне землеробство, біотехнології та автоматизовані системи управління фермерськими господарствами. Це дозволяє підвищувати врожайність, оптимізувати витрати та забезпечувати високу якість продукції, яка відповідає міжнародним стандартам. [19]

Інша перспективна галузь – енергетика. Завдяки впровадженню "зелених" технологій Україна робить кроки до зменшення залежності від імпорту енергоресурсів. Інновації у цій сфері, зокрема розробка сонячних, вітрових та біоенергетичних установок, сприяють не лише екологічній стійкості, але й відкривають нові можливості для експорту технологій і обладнання.

Важливим фактором ефективності ЗЕД є розвиток логістичної інфраструктури. Україна має великий транзитний потенціал завдяки своїй географії, однак недостатній рівень розвитку портів, залізничних і автомобільних перевезень обмежує використання цих можливостей.

Впровадження цифрових технологій, таких як автоматизація митних процедур, трекінг вантажів і оптимізація маршрутів перевезень, є важливими умовами для покращення конкурентоспроможності українського експорту.

На особливу увагу заслуговує розвиток співпраці в межах міжнародних програм, таких як Horizon Europe та інших грантових ініціатив, які фінансують наукові дослідження та інноваційні проекти. Участь України в таких програмах дозволяє розширювати міжнародну кооперацію, залучати іноземні інвестиції та впроваджувати передові технології.

Отже, загальна характеристика зовнішньоекономічної діяльності України в умовах інноваційного розвитку свідчить про значний потенціал для інтеграції у світову економіку. Подальше впровадження інновацій у ключові галузі, диверсифікація експорту, розвиток інфраструктури та адаптація до міжнародних стандартів є основними шляхами підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

2.2. Дослідження впливу інновацій на конкурентоспроможність українських підприємств на міжнародному ринку

Інновації відіграють ключову роль у забезпеченні конкурентоспроможності українських підприємств на міжнародному ринку. В умовах глобалізації та швидкої трансформації технологій підприємства, які активно впроваджують інноваційні рішення, отримують можливість не лише утримувати свої позиції на ринках, але й суттєво розширювати їх.

Вплив інновацій на конкурентоспроможність проявляється у декількох аспектах. По-перше, інновації дозволяють створювати продукти з високою доданою вартістю, які відповідають вимогам міжнародних стандартів. Це особливо важливо для українських підприємств, які прагнуть виходити на ринки розвинених країн, таких як Європейський Союз чи США. Наприклад, у сфері агропромислового комплексу інноваційні технології, зокрема точне землеробство, дозволяють підвищити якість продукції та знизити її собівартість, що є важливим чинником у конкуренції з міжнародними виробниками.

По-друге, інновації сприяють оптимізації виробничих процесів і зниженню витрат. Завдяки автоматизації, цифровим технологіям і використанню штучного інтелекту українські підприємства можуть значно скоротити витрати на виробництво, підвищити ефективність управління ресурсами та зменшити залежність від людського фактора. Як приклад можна навести ІТ-компанії України, які завдяки інноваційним підходам у розробці програмного забезпечення досягли високого рівня конкурентоспроможності на глобальних ринках, співпрацюючи з великими міжнародними корпораціями. [20]

По-третє, інновації дозволяють українським підприємствам створювати унікальні продукти та послуги, які не мають аналогів на міжнародних ринках. Наприклад, у сфері ІТ успішні українські стартапи, такі як Grammarly, Reface та Ajax, розробили рішення, які користуються великим попитом у споживачів у

всьому світі. Ці компанії стали символом інноваційного прориву України і демонструють, як інновації підвищують конкурентоспроможність.

Важливим аспектом впливу інновацій на конкурентоспроможність є їхній внесок у розвиток експорту послуг. Україна посідає провідні позиції у світовому ринку IT-аутсорсингу, де основними конкурентними перевагами є висока кваліфікація кадрів, конкурентна вартість послуг та здатність адаптуватися до потреб клієнтів. Експорт IT-послуг у 2022 році перевищив 7 мільярдів доларів, що підкреслює значення інновацій для зовнішньоекономічної діяльності.

Разом із цим, варто зазначити, що вплив інновацій на конкурентоспроможність залежить від доступу до фінансових ресурсів, технічної бази та кадрового потенціалу. Недостатність інвестицій у наукові дослідження та розробки залишається однією з основних перешкод для більш активного впровадження інновацій у виробництво. Українські підприємства часто стикаються з труднощами у фінансуванні інноваційних проектів через високу вартість кредитів, недостатність державної підтримки та обмеженість доступу до міжнародних грантових програм.

Державна підтримка інновацій є важливим чинником, що визначає конкурентоспроможність підприємств на міжнародному ринку. Законодавчі ініціативи, такі як впровадження податкових пільг, грантів та програм підтримки експортно-орієнтованих інноваційних підприємств, можуть суттєво покращити ситуацію. Наприклад, участь у програмі Horizon Europe відкриває для українських підприємств доступ до європейських інноваційних екосистем, дозволяючи залучати фінансування, знання та технології для підвищення конкурентоспроможності.

Ще одним важливим фактором є розвиток інфраструктури підтримки інновацій, зокрема технопарків, кластерів і акселераторів стартапів. Такі інституції сприяють інтеграції бізнесу, науки та освіти, що забезпечує комплексний підхід до розвитку інновацій. Наприклад, в Україні функціонують

ІТ-кластери, які об'єднують компанії, університети та інвесторів, сприяючи розвитку нових технологій і розширенню міжнародного співробітництва.

У підсумку, впровадження інновацій є важливим інструментом підвищення конкурентоспроможності українських підприємств на міжнародному ринку. Завдяки створенню високоякісних продуктів, оптимізації процесів та розвитку унікальних рішень, інновації дозволяють українським компаніям займати провідні позиції у різних секторах глобальної економіки. (табл.2.1.). Подальший розвиток цієї сфери залежить від активної державної підтримки, доступу до фінансування та інтеграції в міжнародні програми інноваційного співробітництва.

Таблиця 2.1.

Аспект впливу інновацій	Опис	Приклади
Створення високоякісної продукції	Забезпечення відповідності міжнародним стандартам, створення товарів із доданою вартістю.	Точне землеробство у агросекторі, інноваційні ІТ-рішення, харчова продукція високої якості.
Оптимізація процесів	Автоматизація, цифровізація, використання штучного інтелекту для підвищення ефективності.	Автоматизовані системи управління виробництвом, інноваційні логістичні рішення.
Створення унікальних продуктів	Розробка рішень, що не мають аналогів на світових ринках.	Grammarly, Reface, Ajax – інноваційні українські стартапи.
Розвиток експорту послуг	Зростання експорту ІТ-аутсорсингу, консалтингу, фінансових і освітніх послуг.	Експорт ІТ-послуг у 2022 році – понад \$7 млрд.
Доступ до міжнародних програм	Участь у міжнародних ініціативах, залучення грантів та передових технологій.	Horizon Europe – фінансування інноваційних проектів, розвиток співпраці з європейськими партнерами.
Розвиток інфраструктури	Створення технопарків, кластерів, акселераторів для підтримки інновацій.	ІТ-кластери у Львові, Києві, Одесі – об'єднання компаній, університетів та інвесторів.
Зниження витрат і підвищення ефективності	Скорочення собівартості виробництва та зменшення залежності від людського фактора.	Автоматизація виробництва в промисловості, використання CRM-систем у бізнесі.

Продовжуючи дослідження впливу інновацій на конкурентоспроможність українських підприємств на міжнародному ринку, варто звернути увагу на

особливості секторів, які демонструють найбільший потенціал для інноваційного розвитку. [21]

Одним із провідних секторів є агропромисловий комплекс, де інновації дозволяють підприємствам відповідати високим вимогам міжнародних ринків. Впровадження технологій точного землеробства, моніторингу стану ґрунтів за допомогою дронів, автоматизованих систем поливу та управління господарством створює умови для значного підвищення врожайності. Водночас використання біотехнологій дозволяє створювати нові сорти рослин із підвищеною стійкістю до погодних умов і хвороб. Такі технології сприяють збільшенню обсягів експорту продукції, яка відповідає міжнародним стандартам якості.

Енергетика є ще одним важливим напрямом, де інновації мають вирішальне значення для конкурентоспроможності. Розвиток "зеленої" енергетики – сонячних, вітрових і біоенергетичних установок – дозволяє зменшити залежність від традиційних джерел енергії та відкриває нові можливості для експорту технологій і обладнання. Наприклад, українські підприємства, що працюють у сфері виробництва сонячних панелей або енергетичних систем зберігання, активно розширюють свою присутність на міжнародних ринках.

У промисловому секторі впровадження інноваційних підходів сприяє переходу до моделі "Індустрія 4.0". Використання автоматизованих систем управління виробничими процесами, цифрових платформ для аналізу даних та інтеграції віртуальної реальності дозволяє українським підприємствам підвищувати продуктивність і знижувати витрати. Це стає особливо важливим у таких галузях, як машинобудування, авіація та фармацевтика, де високий рівень технологій є ключовим для виходу на глобальні ринки.

Інновації в ІТ-секторі не лише забезпечують конкурентоспроможність компаній на міжнародному ринку, а й створюють основу для зростання інших галузей економіки. Використання рішень у сфері штучного інтелекту, блокчейну, кібербезпеки та аналітики великих даних дозволяє не лише

розширювати експорт програмного забезпечення, а й підвищувати ефективність бізнесу. Завдяки цим технологіям підприємства можуть оптимізувати свої процеси, зменшувати витрати та швидше реагувати на зміни у зовнішньому середовищі.

Разом із цим інновації сприяють посиленню позицій українських компаній у міжнародних ланцюгах доданої вартості. Це проявляється через розширення кооперації з глобальними компаніями, залучення іноземних інвестицій у спільні проекти та інтеграцію у міжнародні програми розвитку. Наприклад, участь у глобальних ініціативах з екологічної модернізації дозволяє українським підприємствам отримувати доступ до нових технологій і знижувати екологічні ризики.

Водночас виклики, з якими стикаються українські підприємства у впровадженні інновацій, залишаються значними. Серед основних бар'єрів – високі витрати на розробку нових технологій, обмежений доступ до інвестицій і фінансових ресурсів, а також недостатньо розвинена інфраструктура для підтримки інновацій. Особливо актуальною є проблема недостатнього захисту інтелектуальної власності, яка стримує розробку та комерціалізацію інноваційних продуктів.

Для подолання цих викликів важливо активізувати співпрацю між державою, бізнесом і науковою спільнотою. Вдосконалення законодавчої бази, запровадження податкових пільг, розвиток механізмів державно-приватного партнерства та розширення участі у міжнародних програмах – це ключові напрями, які сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності українських підприємств завдяки інноваціям. [22]

Таким чином, інновації мають критичний вплив на конкурентоспроможність українських підприємств на міжнародному ринку. Вони забезпечують адаптацію до вимог глобального середовища, дозволяють створювати продукти з високою доданою вартістю, оптимізувати процеси та підвищувати ефективність. Подальший розвиток інноваційної діяльності

потребує комплексного підходу, що поєднує державну підтримку, міжнародну співпрацю та стимулювання підприємницької ініціативи.

2.3. Аналіз інституційних та економічних бар'єрів для інновацій у ЗЕД України

Інноваційна діяльність у сфері зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) України стикається з низкою інституційних та економічних бар'єрів, які обмежують її розвиток і конкурентоспроможність на міжнародному ринку. Виявлення цих бар'єрів є важливим етапом у формуванні ефективної політики підтримки інноваційного розвитку, спрямованої на підвищення експортного потенціалу країни.

Одним із ключових інституційних бар'єрів є нестабільність нормативно-правового регулювання. В Україні постійно змінюються умови ведення бізнесу, зокрема у сфері оподаткування, митного оформлення та регулювання експорту. Це створює додаткові ризики для підприємств, які планують впроваджувати інновації у ЗЕД. Наприклад, недосконалість процедур захисту інтелектуальної власності стримує розвиток високотехнологічних галузей, оскільки компанії побоюються недобросовісної конкуренції та порушення прав на їхні розробки.

Складність доступу до фінансових ресурсів є вагомим економічним бар'єром для розвитку інновацій. У більшості підприємств недостатньо власних коштів для інвестування в нові технології, а вартість кредитів у банківській системі залишається високою. Венчурне фінансування, яке є основою для інноваційного розвитку у розвинених країнах, в Україні перебуває на початковій стадії. Також обмежено доступ підприємств до міжнародних фінансових програм і грантів через бюрократичні процедури та недостатню обізнаність про можливості їхнього залучення.

Інфраструктурна недостатність також виступає суттєвим бар'єром. Відсутність сучасних технопарків, інноваційних кластерів і науково-дослідних центрів обмежує можливості співпраці між бізнесом і науковими установами.

Це ускладнює комерціалізацію розробок та інтеграцію підприємств у міжнародні ланцюги доданої вартості. Як наслідок, українські компанії часто змушені шукати партнерів за кордоном, що збільшує витрати і затримує процес впровадження інновацій.

До економічних бар'єрів можна також віднести низький рівень внутрішнього попиту на інноваційну продукцію. Багато українських підприємств зосереджені на виробництві продукції з низькою доданою вартістю, орієнтуючись на сировинний експорт. Це обмежує стимули до впровадження нових технологій і розробки інноваційних рішень. Відсутність тісної взаємодії між виробничим і науковим секторами призводить до недостатнього використання потенціалу українських дослідницьких установ.

Геополітична ситуація та військові дії на території України також створюють значні перешкоди для інноваційної діяльності у ЗЕД. Порушення логістичних ланцюгів, руйнування інфраструктури та зростання ризиків для інвесторів суттєво обмежують можливості українських компаній інтегруватися у глобальні ринки. Зокрема, багато підприємств втратили доступ до своїх традиційних ринків збуту та змушені перенаправляти експорт до інших регіонів, що потребує значних адаптаційних витрат. [23]

Ще одним інституційним бар'єром є низький рівень координації між державними органами, відповідальними за підтримку інноваційної діяльності. Відсутність єдиного центру, який би забезпечував узгодженість заходів державної політики, ускладнює доступ підприємств до програм підтримки, таких як гранти, субсидії або кредити з пільговими умовами. Недостатня інформованість підприємців про доступні інструменти державної підтримки також знижує їхню активність у впровадженні інновацій.

Проблеми з підготовкою кадрів є ще одним важливим бар'єром. Незважаючи на високий рівень освітньої системи України, підприємства часто стикаються з дефіцитом кваліфікованих спеціалістів у сфері інноваційних технологій. Це обумовлено як відтоком кадрів за кордон, так і недостатньою адаптацією освітніх програм до потреб сучасного ринку праці.

Для подолання цих бар'єрів необхідно:

реформувати нормативно-правову базу для створення сприятливого середовища для інноваційної діяльності;

розвивати інфраструктуру підтримки інновацій, зокрема технопарки та інноваційні хаби;

забезпечувати доступ до фінансових ресурсів через створення механізмів венчурного фінансування та активізацію міжнародної фінансової допомоги;

стимулювати розвиток людського капіталу через модернізацію освітньої системи та програми професійної підготовки;

посилювати державну підтримку та координацію зусиль між різними інституціями, що займаються розвитком інновацій.

Таким чином, інституційні та економічні бар'єри суттєво стримують розвиток інновацій у ЗЕД України. Усунення цих перешкод є важливим завданням для формування конкурентоспроможної економіки, здатної ефективно інтегруватися у глобальні ринки та відповідати викликам сучасного світу.

Продовжуючи аналіз інституційних та економічних бар'єрів для інновацій у зовнішньоекономічній діяльності України, варто звернути увагу на недоліки у фінансуванні науково-дослідної та інноваційної діяльності. Частка витрат на дослідження і розробки (R&D) у структурі ВВП України залишається на низькому рівні порівняно з розвиненими країнами, що обмежує можливості для створення нових продуктів і технологій. Наприклад, у країнах Європейського Союзу цей показник у середньому становить 2-3%, тоді як в Україні – близько 0,5%. Така ситуація ускладнює доступ до сучасних технологій і обмежує можливості для інтеграції українських підприємств у глобальні ланцюги доданої вартості.

Одним із найбільш критичних бар'єрів є слабкий рівень міжнародної інтеграції інноваційного середовища України. Незважаючи на те, що Україна бере участь у таких програмах, як Horizon Europe, рівень залученості українських підприємств і наукових установ до міжнародних дослідницьких

проектів залишається недостатнім. Це пов'язано з обмеженою кількістю інформації про можливості участі, а також з браком досвіду підготовки конкурентоспроможних заявок для отримання грантового фінансування.

Також слід зазначити низький рівень комерціалізації інновацій. Багато розробок, створених українськими науково-дослідними установами, не знаходять свого застосування у промисловості через відсутність тісної взаємодії між науковими колективами і бізнесом. Проблема ускладнюється слабкою інфраструктурою для трансферу технологій і недостатньою зацікавленістю підприємств у впровадженні інновацій. Це, у свою чергу, обмежує потенціал для створення конкурентоспроможної продукції, орієнтованої на експорт.

Геополітична ситуація створює додаткові бар'єри, які впливають на можливість реалізації інноваційних проектів у ЗЕД. Збройний конфлікт на сході країни та військові дії на інших територіях призвели до втрати низки інфраструктурних об'єктів, руйнування виробничих потужностей та порушення логістичних ланцюгів. Це ускладнює постачання товарів і послуг до міжнародних ринків, змушує підприємства шукати альтернативні маршрути і партнерів, що потребує додаткових витрат і часу. [24]

Крім того, бар'єри у розвитку інновацій пов'язані зі зниженням іноземних інвестицій в економіку України. Інвестори обережно ставляться до проектів, пов'язаних з високими ризиками через політичну нестабільність, корупцію та недосконалу судову систему. Це обмежує можливості для реалізації інноваційних проектів, орієнтованих на зовнішньоекономічну діяльність, і знижує привабливість країни як партнера для міжнародного співробітництва.

Для подолання цих бар'єрів необхідно впроваджувати комплексний підхід, спрямований на створення сприятливих умов для розвитку інноваційної діяльності. Зокрема:

Посилення державного фінансування наукових досліджень та інновацій. Запровадження цільових програм підтримки R&D та збільшення частки витрат на науку у структурі ВВП.

Розвиток механізмів державно-приватного партнерства. Створення умов для співпраці бізнесу і наукових установ, зокрема через технопарки, інкубатори та акселератори.

Сприяння міжнародній інтеграції. Активізація участі у міжнародних дослідницьких програмах, навчання підготовки заявок для грантів та покращення інформаційної підтримки підприємств. (табл.2.2).

Покращення інфраструктури. Відновлення логістичних мереж, модернізація портів і транспортних коридорів, впровадження цифрових платформ для управління ЗЕД.

Таблиця 2.2.

Тип бар'єра Суть бар'єра Наслідки

Нестабільність нормативної бази	Постійні зміни в законодавстві, складність регулювання ЗЕД, слабкий захист інтелектуальної власності.	Високі ризики для інвесторів, стримування інноваційної активності підприємств.
Складність доступу до фінансів	Високі відсоткові ставки, нерозвиненість венчурного фінансування, складність отримання міжнародних грантів.	Обмеження на впровадження нових технологій, низький рівень інвестицій в R&D.
Інфраструктурна недостатність	Відсутність сучасних технопарків, інноваційних кластерів і науково-дослідних центрів.	Ускладнення комерціалізації розробок, слабка інтеграція в міжнародні ланцюги доданої вартості.
Недостатній внутрішній попит	Орієнтація багатьох підприємств на виробництво сировинної продукції, низький попит на інновації.	Відсутність стимулів для розвитку інновацій, низький рівень кооперації між бізнесом і наукою.
Геополітичні ризики	Військові дії, порушення логістичних ланцюгів, руйнування інфраструктури.	Втрата традиційних ринків, зростання витрат на експорт, уповільнення впровадження інновацій.
Слабка міжнародна інтеграція	Низький рівень участі у міжнародних програмах, брак досвіду в підготовці грантових заявок.	Втрата можливостей для отримання фінансування, обмежений доступ до сучасних технологій.
Проблеми з підготовкою кадрів	Відтік кваліфікованих спеціалістів за кордон, невідповідність освітніх програм сучасним потребам.	Дефіцит кадрів у високотехнологічних секторах, уповільнення інноваційного розвитку.
Зниження іноземних інвестицій	Політична нестабільність, корупція, недовіра до судової системи.	Обмеження реалізації інноваційних проєктів, зниження привабливості України для міжнародного бізнесу.

Зміцнення захисту інтелектуальної власності. Реформування правової бази для забезпечення надійного захисту прав розробників інноваційних продуктів.

Створення стимулів для інвестицій. Розробка програм для залучення іноземного капіталу, таких як податкові пільги або страхування інвестицій у високоризиковані проекти.

У підсумку, інституційні та економічні бар'єри, з якими стикається інноваційна діяльність у ЗЕД України, є значним викликом, але їхнє подолання можливе за умов активної державної підтримки, міжнародної співпраці та ефективного використання наявного наукового та інфраструктурного потенціалу. Це дозволить створити міцний фундамент для інноваційного прориву та підвищення конкурентоспроможності України на світовій арені.

2.4. Діагностика ролі державної підтримки в розвитку інноваційного потенціалу

Державна підтримка відіграє ключову роль у розвитку інноваційного потенціалу України, адже забезпечує створення сприятливих умов для впровадження нових технологій, стимулювання наукових досліджень і підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Основними напрямками такої підтримки є фінансування інноваційної діяльності, надання податкових пільг, розвиток інфраструктури для інновацій, а також сприяння міжнародній співпраці. Через бюджетні програми, гранти та субсидії держава спрямовує ресурси на реалізацію проектів у таких пріоритетних галузях, як інформаційні технології, енергетика, аграрний сектор і машинобудування. Податкові стимули дозволяють підприємствам зменшити витрати на закупівлю обладнання та матеріалів для інновацій, а також отримати переваги у вигляді зниження податкового навантаження. [25]

Інфраструктурна підтримка забезпечується через створення технопарків, бізнес-інкубаторів і кластерів, які сприяють взаємодії між бізнесом, наукою та державою. Завдяки цим інституціям підприємства отримують доступ до технологічних розробок, експертної підтримки та можливостей для комерціалізації своїх ідей. Участь України у міжнародних програмах, таких як Horizon Europe, дозволяє залучати грантові кошти, отримувати доступ до передових технологій та інтегрувати національну економіку у світові інноваційні процеси. Однак, попри наявність низки ініціатив, рівень державної підтримки інноваційної діяльності залишається недостатнім.

Основними проблемами є обмежене фінансування, яке становить лише 0,5% ВВП, неефективне використання ресурсів через відсутність чітких пріоритетів, а також слабка взаємодія між державними установами та бізнесом. Багато підприємств не довіряють державним програмам через непрозорість механізмів їх реалізації та складність доступу до підтримки. У результаті

значна частина інноваційного потенціалу України залишається нереалізованою, що стримує розвиток економіки в цілому.

Для підвищення ефективності державної підтримки необхідно збільшити обсяги фінансування на науку та інновації, орієнтуючи ресурси на стратегічні напрями, такі як цифровізація, зелена енергетика та біотехнології. Важливо також розвивати міжнародне співробітництво, забезпечуючи підприємствам доступ до глобальних програм і спрощуючи адміністративні процедури. Окрім цього, слід приділити увагу розвитку державно-приватного партнерства, яке дозволить ефективніше використовувати державні ресурси та залучати бізнес до реалізації інноваційних проектів.

Таким чином, державна підтримка є ключовим фактором у формуванні інноваційного потенціалу України, проте її ефективність залежить від системного підходу, чіткого визначення пріоритетів та прозорості у реалізації ініціатив. Лише за умов активної та скоординованої взаємодії держави, бізнесу і науки Україна зможе забезпечити сталий розвиток інноваційної діяльності та інтегруватися у світові економічні процеси.

Продовжуючи аналіз ролі державної підтримки у розвитку інноваційного потенціалу, важливо підкреслити, що успішна реалізація політики у цій сфері залежить від інтеграції національних ініціатив з міжнародними практиками та стандартами. Участь України у глобальних програмах, таких як Horizon Europe, не лише сприяє залученню фінансових ресурсів, але й дозволяє інтегрувати передові технології, методики управління інноваціями та досвід розвинених країн у національну економіку. Однак для повноцінного використання цих можливостей необхідно забезпечити кращу координацію між урядом, підприємствами та науково-дослідними установами.

Важливим аспектом є розвиток регіональних інноваційних екосистем, які можуть стати основою для підвищення інноваційної активності на місцевому рівні. У багатьох регіонах України відсутні технопарки, інкубатори чи центри трансферу технологій, що значно обмежує можливості для малих і середніх підприємств. Водночас успішний досвід таких регіонів, як Львів чи Харків,

демонструє, що локальні ініціативи, підтримані державою, можуть створювати високоефективні платформи для взаємодії бізнесу, науки і влади.

Державна підтримка також відіграє ключову роль у забезпеченні фінансової стійкості інноваційних проектів. В умовах обмеженого доступу до венчурного капіталу та дорогих банківських кредитів для українських підприємств державні програми мають стати джерелом базового фінансування для реалізації досліджень і розробок. Крім того, важливим інструментом можуть бути державні гарантії для залучення міжнародних інвестицій, що знизить ризики для інвесторів і підвищить привабливість українського інноваційного ринку. [26]

Окрему увагу слід приділити ролі освіти у формуванні інноваційного потенціалу країни. Підготовка висококваліфікованих кадрів для роботи у високотехнологічних галузях потребує суттєвих реформ освітньої системи. Зокрема, необхідно адаптувати навчальні програми університетів до реальних потреб ринку, розвивати програми дуальної освіти, а також активно залучати студентів до міжнародних проектів та стажувань. Держава повинна підтримувати створення центрів навчання та підвищення кваліфікації у ключових галузях інноваційного розвитку, таких як цифрові технології, енергетика та біотехнології.

Крім того, розвиток інноваційного потенціалу потребує формування культури інновацій у бізнес-середовищі. Державна політика повинна бути спрямована на стимулювання підприємств до впровадження новітніх рішень через податкові пільги, конкурси на отримання грантів та надання технічної підтримки. Програми популяризації інноваційної діяльності, зокрема через навчальні заходи, форуми та виставки, можуть сприяти залученню більшої кількості компаній до інноваційної діяльності.

Таким чином, ефективна державна підтримка має базуватися на комплексному підході, що поєднує фінансову, інституційну та освітню складові. Забезпечення гармонійної взаємодії між державними органами, підприємствами та науково-дослідними установами дозволить реалізувати інноваційний

потенціал України, зміцнити її конкурентні позиції на міжнародному ринку та забезпечити сталий економічний розвиток. Подальше вдосконалення державної політики в цьому напрямі є стратегічно важливим завданням для інтеграції України до глобальної економіки знань.

Подальший розвиток державної підтримки інноваційного потенціалу України потребує врахування викликів, які виникають у зв'язку з глобальними економічними тенденціями та внутрішніми проблемами. Одним із ключових аспектів є адаптація державної політики до змін у міжнародному середовищі, зокрема до посилення конкуренції за ресурси, технології та ринки збуту. У цьому контексті державна підтримка повинна бути орієнтована на стимулювання експорту інноваційної продукції та забезпечення інтеграції України у глобальні ланцюги створення доданої вартості.

Ефективна державна політика має враховувати необхідність підтримки підприємств, які орієнтуються на розвиток "зеленої" економіки та сталого розвитку. Світові тренди демонструють, що екологічно орієнтовані технології стають ключовим чинником конкурентоспроможності на міжнародних ринках. Українські підприємства, які впроваджують такі технології, повинні отримувати додаткові стимули у вигляді грантів, податкових пільг чи участі в міжнародних ініціативах. Наприклад, програми енергетичної модернізації можуть забезпечити не лише зменшення витрат на енергоресурси, але й створення конкурентних переваг на ринках Європейського Союзу.

Важливим напрямом є покращення доступу малих і середніх підприємств (МСП) до державної підтримки. У сучасних умовах саме МСП відіграють провідну роль у впровадженні інновацій, оскільки мають високу гнучкість і здатність швидко адаптуватися до змін на ринку. Однак в Україні доступ цих підприємств до ресурсів і програм підтримки є обмеженим через складність бюрократичних процедур, низьку обізнаність про можливості державної допомоги та високі адміністративні бар'єри. Для подолання цієї проблеми необхідно впровадити спрощені механізми отримання фінансування та

технічної підтримки, створити платформи для обміну інформацією між державними органами та бізнесом.

Окрім цього, значну увагу слід приділити питанням регіональної політики. Державна підтримка повинна бути спрямована не лише на великі промислові центри, але й на розвиток інновацій у регіонах, які мають значний потенціал у таких сферах, як аграрний сектор, відновлювана енергетика чи туризм. Успішний досвід створення регіональних інноваційних кластерів у світі свідчить про те, що підтримка локальних ініціатив може стати потужним драйвером економічного зростання.

Державна підтримка також має сприяти залученню іноземних інвестицій у сферу інновацій. Політика залучення інвестицій повинна бути орієнтована на створення умов, які гарантують інвесторам стабільність, прозорість і ефективний захист їхніх прав. У цьому напрямі варто запроваджувати механізми страхування інвестиційних ризиків, стимулювати участь іноземного капіталу у спільних проектах та розвивати спеціальні економічні зони, які забезпечують пільгові умови для інвесторів. [27]

Ще одним важливим елементом є посилення ролі цифровізації в державній підтримці інновацій. Створення електронних платформ для взаємодії бізнесу і держави, впровадження автоматизованих систем управління заявками на гранти та моніторингу їх виконання дозволить зробити процес підтримки більш прозорим і доступним. Це також сприятиме підвищенню довіри бізнесу до державних інституцій.

Таким чином, діагностика ролі державної підтримки свідчить, що для повноцінного розкриття інноваційного потенціалу України необхідно вдосконалювати механізми фінансування, регіональної підтримки, залучення інвестицій та цифровізації. Держава повинна стати каталізатором інноваційного прориву, забезпечуючи підприємствам ресурси, інфраструктуру та стабільність для реалізації перспективних проектів. Це не лише сприятиме підвищенню конкурентоспроможності України на міжнародній арені, але й закладе фундамент для сталого економічного зростання у довгостроковій перспективі.

РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА НАПРЯМІВ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ В ЗЕД

3.1. Формування стратегії інноваційного розвитку в зовнішньоекономічній діяльності

Формування стратегії інноваційного розвитку в зовнішньоекономічній діяльності є ключовим завданням для забезпечення конкурентоспроможності підприємств на міжнародних ринках і створення умов для сталого економічного зростання. У сучасних умовах глобалізації та інтенсифікації технологічних змін підприємства, які не інтегрують інновації у свої зовнішньоекономічні процеси, стикаються із суттєвими труднощами в боротьбі за ринкові позиції.

Стратегія інноваційного розвитку повинна базуватися на комплексному підході, який враховує специфіку зовнішньоекономічного середовища, ресурси підприємства, його ринкові можливості та технологічні тренди. Вона має складатися з кількох ключових етапів, включаючи визначення цілей, аналіз зовнішнього середовища, вибір інноваційних пріоритетів, розробку плану дій, а також оцінку і контроль результатів.

Основною метою стратегії інноваційного розвитку у ЗЕД є створення умов для розробки та комерціалізації інноваційних продуктів і послуг, які відповідають вимогам міжнародних ринків. Для цього підприємства повинні інтегрувати сучасні технології у виробничі процеси, забезпечувати високу якість продукції та орієнтуватися на потреби глобальних споживачів. Важливим елементом є впровадження інноваційних бізнес-моделей, таких як діджиталізація, використання хмарних технологій та інтеграція з платформами електронної торгівлі.

Формування стратегії також потребує ретельного аналізу зовнішнього середовища. Підприємствам необхідно враховувати міжнародні економічні тенденції, рівень конкуренції, регуляторні вимоги та технологічний розвиток у

галузях, де вони працюють. Наприклад, європейський "Зелений курс" ставить перед експортерами до ЄС нові виклики, пов'язані із дотриманням екологічних стандартів. Це вимагає інтеграції "зелених" технологій у виробництво, оптимізації логістики та впровадження систем енергоефективності.

Важливим етапом є визначення пріоритетних напрямів інноваційного розвитку. Це можуть бути технологічні інновації, спрямовані на автоматизацію виробничих процесів, розробку нових матеріалів чи оптимізацію ланцюгів постачання. Соціальні інновації можуть бути орієнтовані на вдосконалення умов праці, підвищення рівня клієнтоорієнтованості та створення додаткової цінності для споживачів. Організаційні інновації передбачають адаптацію нових методів управління, впровадження гнучких структур і цифрових рішень у внутрішніх процесах підприємства. [28]

Розробка плану дій для реалізації стратегії повинна включати чіткий розподіл ресурсів, визначення термінів і відповідальних осіб, а також встановлення ключових показників ефективності. Наприклад, впровадження інноваційної технології у виробництво може передбачати етапи дослідження, тестування, масштабування та комерціалізації. Для цього потрібен чіткий фінансовий план, який враховує як внутрішні інвестиції, так і можливості залучення зовнішнього фінансування, включаючи гранти, кредити чи партнерські програми.

Успіх реалізації стратегії залежить від здатності підприємства забезпечити ефективну координацію між різними підрозділами, інтегрувати інновації у всі аспекти діяльності та адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі. Постійний моніторинг і контроль за реалізацією стратегії дозволяє оперативно вносити корективи, щоб досягти поставлених цілей.

Крім того, держава відіграє важливу роль у створенні умов для формування інноваційних стратегій у зовнішньоекономічній діяльності. Розробка національних програм підтримки експортерів, стимулювання впровадження інновацій через податкові пільги та гранти, розвиток

інфраструктури для інновацій – усе це є важливими складовими для успішної реалізації інноваційного потенціалу країни.

Таким чином, формування стратегії інноваційного розвитку у зовнішньоекономічній діяльності є багатограним процесом, який охоплює різні аспекти діяльності підприємства, від аналізу зовнішнього середовища до оцінки результатів. Ефективно розроблена та впроваджена стратегія дозволить підприємствам адаптуватися до умов глобального ринку, створювати конкурентоспроможні продукти та сприяти довгостроковому економічному зростанню.

Розробка і впровадження стратегії інноваційного розвитку у зовнішньоекономічній діяльності потребує врахування сучасних глобальних тенденцій, які визначають напрями трансформації міжнародного ринку. Одним із ключових факторів є діджиталізація, що впливає на всі аспекти функціонування підприємств у ЗЕД. Інтеграція цифрових технологій, таких як штучний інтелект, блокчейн, автоматизація логістики та аналітика великих даних, дозволяє компаніям не лише оптимізувати свої процеси, але й створювати інноваційні бізнес-моделі, які відповідають викликам цифрової економіки.

Також важливим компонентом стратегії є орієнтація на експорт інноваційної продукції, яка має високий попит на міжнародних ринках. Успішне формування експортної стратегії передбачає аналіз потреб цільових ринків, адаптацію продукції до вимог місцевих регуляторних органів та стандартів, а також використання маркетингових інновацій для просування бренду. Українські підприємства, які орієнтуються на експорт ІТ-послуг, програмного забезпечення, медичного обладнання або продукції агропромислового комплексу, можуть значно підвищити свої конкурентні позиції за рахунок впровадження інноваційних підходів до виробництва та управління.

Особливої уваги потребує формування партнерських відносин у рамках міжнародного співробітництва. Для цього необхідно розробляти стратегії

співпраці з глобальними компаніями, інтегруватися у міжнародні науково-дослідні проекти та використовувати можливості грантових програм. Наприклад, участь у програмах Horizon Europe дозволяє отримати фінансування для розробки нових технологій, розширити доступ до передових знань і забезпечити інтеграцію українських підприємств у глобальні інноваційні екосистеми.

Важливим аспектом є стратегічне управління ризиками, пов'язаними з впровадженням інновацій. У зовнішньоекономічній діяльності ризики можуть виникати через зміни у валютних курсах, регуляторні обмеження, політичну нестабільність чи коливання попиту на міжнародних ринках. Стратегія має включати інструменти для ідентифікації, оцінки та управління такими ризиками, зокрема використання хеджування, диверсифікації ринків і розробки адаптивних бізнес-моделей.

Значну роль у формуванні стратегій інноваційного розвитку відіграє людський капітал. Успіх інноваційних проектів залежить від рівня підготовки кадрів, їхньої здатності працювати з новими технологіями та швидко адаптуватися до змін. Тому підприємства мають інвестувати в навчання та підвищення кваліфікації своїх співробітників, а також залучати експертів, здатних формувати ефективні інноваційні команди. [29]

Крім цього, важливо створити систему моніторингу й оцінки результативності реалізації стратегії. Вона має включати чітко визначені ключові показники ефективності, такі як зростання обсягів експорту, збільшення доходів від інноваційної діяльності, розширення ринків збуту та зменшення витрат. Регулярний аналіз досягнутих результатів дозволить підприємствам оперативного коригувати стратегії, реагуючи на зміни в зовнішньому середовищі.

Таким чином, ефективна стратегія інноваційного розвитку має бути динамічною, адаптованою до глобальних економічних умов і враховувати специфіку зовнішньоекономічної діяльності. Інтеграція цифрових технологій, орієнтація на міжнародні ринки, управління ризиками, розвиток людського

капіталу та моніторинг результативності є основними компонентами такої стратегії. (табл.3.1). Успішна реалізація цих принципів дозволить українським підприємствам підвищити свою конкурентоспроможність, створити умови для сталого зростання та зміцнити позиції на міжнародній арені.

Таблиця 3.1.

Компонент стратегії	Опис	Приклади реалізації
Діджиталізація	Інтеграція цифрових технологій у виробничі, логістичні та управлінські процеси.	Використання штучного інтелекту, автоматизація логістики, впровадження блокчейну.
Орієнтація на експорт	Адаптація продукції до вимог міжнародних ринків, використання маркетингових інновацій.	Розробка IT-рішень для ЄС, експорт медичного обладнання, сертифікація агропродукції.
Міжнародне співробітництво	Розширення партнерських відносин, участь у грантових програмах, інтеграція у глобальні проекти.	Horizon Europe, спільні проекти з міжнародними корпораціями, залучення іноземних інвесторів.
Управління ризиками	Ідентифікація, оцінка та зменшення ризиків у зовнішньоекономічній діяльності.	Хеджування валютних ризиків, диверсифікація ринків, адаптація бізнес-моделей.
Розвиток людського капіталу	Інвестування в навчання, підвищення кваліфікації кадрів, формування інноваційних команд.	Навчання роботи з новими технологіями, залучення експертів, розвиток дуальної освіти.
Моніторинг і оцінка результатів	Встановлення ключових показників ефективності, аналіз досягнутих результатів.	Оцінка збільшення експорту, рентабельності інновацій, розширення ринків збуту.

Продовжуючи розгляд формування стратегії інноваційного розвитку в зовнішньоекономічній діяльності, варто зосередитися на ролі держави у підтримці реалізації стратегій підприємств. Державна політика має забезпечувати сприятливі умови для впровадження інновацій, що включає розвиток інфраструктури, регулювання, фінансову підтримку та міжнародну інтеграцію.

Одним із ключових елементів є створення інноваційної інфраструктури, яка включає технопарки, бізнес-інкубатори, центри трансферу технологій і дослідницькі хаби. Такі платформи сприяють обміну знаннями між науково-дослідними установами, бізнесом та інвесторами, забезпечуючи інтеграцію інновацій у виробничі процеси. Наприклад, функціонування технопарків у

Харкові, Києві та Львові дозволяє підприємствам отримувати доступ до сучасного обладнання, консалтингових послуг і фінансування, необхідних для реалізації інноваційних проєктів.

Фінансова підтримка також є важливим інструментом. Держава може стимулювати підприємства через надання грантів, субсидій, податкових пільг чи забезпечення доступу до венчурного капіталу. Особливої уваги заслуговують програми, спрямовані на підтримку експорту високотехнологічної продукції, яка має попит на міжнародних ринках. Наприклад, надання пільгових кредитів для малих і середніх підприємств, що займаються інноваційною діяльністю, сприятиме збільшенню їхньої активності в зовнішньоекономічній діяльності.

Ще одним важливим напрямом є міжнародна співпраця. Участь України в таких програмах, як Horizon Europe, відкриває широкі можливості для інтеграції у глобальні інноваційні екосистеми. Це дозволяє залучати грантове фінансування, отримувати доступ до передових знань і технологій, а також розширювати мережу міжнародних партнерів. Крім того, розвиток двосторонніх угод про співпрацю в галузі науки і технологій з країнами ЄС, США та іншими стратегічними партнерами може стати важливим кроком у зміцненні позицій українських підприємств на міжнародних ринках.

Стратегія інноваційного розвитку також має враховувати регіональний потенціал. Розробка регіональних стратегій, які базуються на сильних сторонах місцевих економік, сприятиме зростанню інноваційної активності на локальному рівні. Наприклад, у південних регіонах України перспективними є агроінновації, у західних – розвиток ІТ-індустрії, а у східних – модернізація промислових підприємств. Координація цих стратегій на загальнодержавному рівні дозволить створити комплексний підхід до розвитку інноваційної діяльності. [30]

Впровадження стратегій інноваційного розвитку потребує також активного управління знаннями. Створення платформ для обміну досвідом, навчання та консалтингу може допомогти підприємствам ефективніше

інтегрувати інновації. Використання цифрових платформ для взаємодії бізнесу, науки та держави є важливим інструментом для підвищення прозорості та ефективності реалізації інноваційних проектів.

Таким чином, формування стратегії інноваційного розвитку у зовнішньоекономічній діяльності – це не лише задача підприємств, а й держави, яка повинна створювати сприятливі умови для їхньої реалізації. Розвиток інфраструктури, фінансова підтримка, міжнародна інтеграція та регіональний підхід є важливими компонентами цієї політики. Лише комплексний і скоординований підхід дозволить реалізувати інноваційний потенціал країни, підвищити конкурентоспроможність українських підприємств та забезпечити їхню інтеграцію у глобальні ринки.

3.2. Удосконалення державного регулювання інноваційних процесів у ЗЕД

Державне регулювання відіграє ключову роль у створенні сприятливого середовища для інноваційного розвитку в зовнішньоекономічній діяльності (ЗЕД). Удосконалення регуляторних механізмів є необхідним кроком для зміцнення позицій українських підприємств на міжнародних ринках та інтеграції національної економіки у глобальні інноваційні екосистеми.

Одним із найважливіших напрямів удосконалення є створення стабільної нормативно-правової бази, яка б відповідала сучасним вимогам глобального економічного середовища. В Україні важливо гармонізувати законодавство із міжнародними стандартами, зокрема нормами Світової організації торгівлі (СОТ) та Європейського Союзу. Це дозволить знизити бар'єри для експорту інноваційної продукції та розширити доступ підприємств до нових ринків. Зокрема, приведення національних стандартів у відповідність до європейських сприятиме зростанню експорту високотехнологічних товарів і послуг.

Наступним важливим аспектом є стимулювання підприємств до впровадження інновацій через податкові інструменти. Запровадження пільгових ставок податку на прибуток для підприємств, що займаються дослідженнями і розробками, або звільнення від сплати податків на обладнання для інноваційних проектів може суттєво знизити витрати компаній. Крім того, створення спеціальних економічних зон з пільговим оподаткуванням, орієнтованих на розвиток експорту інноваційної продукції, сприятиме залученню інвестицій і підвищенню конкурентоспроможності українських підприємств. [31]

Важливу роль відіграє розвиток інституційної підтримки інноваційної діяльності. Створення національного агентства з підтримки інновацій у ЗЕД, яке б координувало дії уряду, бізнесу та наукових установ, може значно підвищити ефективність регулювання. Таке агентство могло б забезпечувати консультаційну підтримку підприємствам, сприяти їхній участі у міжнародних

програмах, проводити моніторинг реалізації інноваційних проектів та формувати національні інноваційні стратегії.

Не менш важливим є питання доступу до фінансових ресурсів. Створення державного фонду підтримки інноваційних проектів у ЗЕД, який би фінансував перспективні стартапи та масштабні дослідницькі ініціативи, може стати значним кроком вперед. Державні гарантії для залучення іноземних інвестицій у високотехнологічні сектори економіки також сприятимуть розвитку інноваційної діяльності.

Удосконалення регуляторних процедур є ще одним критично важливим напрямом. Спрощення митних процедур для експортерів інноваційної продукції, запровадження електронного документообігу, автоматизація митного контролю дозволять знизити адміністративні витрати та скоротити час проходження процедур. Крім того, прозорість регуляторних процесів сприятиме зниженню корупційних ризиків, що є важливим для покращення інвестиційного клімату.

Державне регулювання також повинно включати механізми підтримки міжнародної співпраці. Це передбачає активну участь України у багатосторонніх програмах, таких як Horizon Europe, спрощення доступу підприємств до міжнародних грантів, організацію двосторонніх угод із країнами-партнерами для розвитку спільних інноваційних проектів. Створення платформ для обміну досвідом і технологіями між українськими та іноземними підприємствами сприятиме інтеграції національної економіки у світовий інноваційний простір.

Окрему увагу необхідно приділити розвитку людського капіталу, адже успішне регулювання інноваційних процесів у ЗЕД неможливе без кваліфікованих фахівців. Держава повинна підтримувати програми навчання та підвищення кваліфікації у сфері інноваційного менеджменту, технологій і міжнародної торгівлі. Залучення талановитих кадрів до високотехнологічних секторів економіки сприятиме реалізації інноваційного потенціалу країни.

Таким чином, удосконалення державного регулювання інноваційних процесів у зовнішньоекономічній діяльності потребує комплексного підходу, який включає розвиток нормативної бази, податкові стимули, інституційну підтримку, доступ до фінансування, спрощення регуляторних процедур, підтримку міжнародної співпраці та розвиток людського капіталу. Реалізація цих заходів дозволить створити сприятливі умови для впровадження інновацій, підвищення конкурентоспроможності українських підприємств та їхньої інтеграції у світову економіку.

Продовжуючи аналіз удосконалення державного регулювання інноваційних процесів у зовнішньоекономічній діяльності, варто акцентувати увагу на важливості розвитку інтеграції між різними державними органами, які відповідають за реалізацію інноваційної політики. В Україні регулювання інноваційної діяльності та ЗЕД здійснюється декількома відомствами, зокрема Міністерством економіки, Міністерством освіти і науки, Міністерством цифрової трансформації та митними органами. Однак недостатня координація між ними часто призводить до дублювання функцій, неузгодженості заходів і втрати ефективності. [32]

Запровадження інтегрованих цифрових платформ для обміну інформацією між відомствами дозволить підвищити прозорість і ефективність роботи державних структур. Такі платформи можуть стати інструментом моніторингу реалізації державних програм, аналізу їхньої ефективності та швидкого вирішення проблем, з якими стикаються підприємства у впровадженні інновацій. Наприклад, єдиний портал для отримання грантів, консультацій і податкових пільг забезпечить бізнесу доступ до інформації та сприятиме скороченню часу на оформлення необхідних документів.

У контексті міжнародної інтеграції важливо забезпечити активне залучення України до глобальних ініціатив і альянсів у сфері інновацій. Держава повинна підтримувати участь українських підприємств у міжнародних виставках, форумах та конкурсах, які демонструють інноваційний потенціал країни. Це сприятиме залученню інвесторів, формуванню нових партнерств і

розширенню ринків збуту. Крім того, розвиток дипломатичної складової у сфері ЗЕД, зокрема створення економічних представництв України за кордоном, дозволить сприяти просуванню українських інноваційних продуктів на міжнародній арені.

Особливу увагу слід приділити регулюванню інтелектуальної власності. Недостатній рівень захисту інтелектуальних прав в Україні є однією з головних перешкод для розвитку інноваційної діяльності. Держава має запровадити спрощені та ефективні процедури реєстрації прав на інтелектуальну власність, створити судові інстанції, які спеціалізуються на захисті цих прав, та посилити боротьбу з порушеннями у цій сфері. Успішна реалізація цих заходів сприятиме підвищенню довіри іноземних інвесторів та активізації інноваційної діяльності на внутрішньому ринку.

Необхідно також врахувати специфіку регіонального розвитку. Удосконалення державного регулювання повинно передбачати децентралізацію ресурсів і повноважень у сфері підтримки інновацій, що дозволить регіонам розробляти та реалізовувати власні програми розвитку з урахуванням локальних потреб і сильних сторін. Наприклад, у регіонах, які мають розвинений аграрний сектор, доцільно стимулювати агроінновації, тоді як промислові регіони можуть зосереджуватися на модернізації виробничих процесів через впровадження цифрових технологій.

Значним потенціалом володіє запровадження стимулів для підприємств, які орієнтуються на "зелену" економіку. Це може включати субсидії для компаній, що впроваджують енергоефективні технології, гранти на розробку екологічно чистих продуктів, а також створення спеціальних регуляторних умов для розвитку "зелених" стартапів. Такі заходи не лише сприятимуть розвитку інновацій, але й допоможуть Україні адаптуватися до європейських екологічних стандартів та отримати конкурентні переваги на ринках ЄС.

Ефективне регулювання потребує постійного моніторингу та оцінки його впливу на розвиток інноваційної діяльності. Для цього необхідно створити систему показників, які дозволять оцінювати ефективність регуляторних

заходів, таких як кількість залучених інвестицій, обсяг експорту інноваційної продукції чи кількість створених високотехнологічних робочих місць. Аналіз цих показників дозволить оперативно коригувати державну політику, орієнтуючись на потреби бізнесу та тенденції на світових ринках.

Таким чином, удосконалення державного регулювання інноваційних процесів у зовнішньоекономічній діяльності є багатогранним завданням, яке включає координацію між державними органами, розвиток інституційної інфраструктури, підтримку міжнародної співпраці, захист інтелектуальної власності, стимулювання "зеленої" економіки та децентралізацію ресурсів. Лише системний і послідовний підхід дозволить створити ефективне регуляторне середовище, яке сприятиме розкриттю інноваційного потенціалу України та зміцненню її позицій у світовій економіці.

Подальше удосконалення державного регулювання інноваційних процесів у ЗЕД потребує врахування викликів, пов'язаних із цифровою трансформацією глобальної економіки. Світові тенденції демонструють, що впровадження цифрових технологій стає не лише джерелом конкурентних переваг, а й необхідною умовою виживання на міжнародних ринках. У цьому контексті держава має підтримувати цифровізацію зовнішньоекономічних процесів через розвиток інфраструктури, нормативно-правову підтримку та стимулювання інноваційних проектів. [33]

Одним із важливих напрямів є створення національних цифрових платформ для управління ЗЕД. Такі платформи можуть об'єднувати підприємства, державні органи та міжнародних партнерів, спрощуючи взаємодію між ними. Наприклад, платформи для електронного митного оформлення або управління експортно-імпортними операціями значно знижують адміністративні витрати та забезпечують прозорість процедур. Окрім того, такі системи дозволяють підприємствам оперативно отримувати інформацію про регуляторні вимоги, митні тарифи, торговельні угоди та зміни на міжнародних ринках.

Іншим важливим аспектом є забезпечення доступу підприємств до фінансових ресурсів для реалізації інноваційних проектів. Окрім вже існуючих інструментів, таких як гранти чи пільгові кредити, варто розвивати механізми венчурного фінансування. Успішна реалізація венчурних проектів залежить від створення умов для залучення приватного капіталу, що потребує відповідної правової бази, захисту прав інвесторів та стимулювання державою венчурних фондів. Наприклад, держава може частково співфінансувати високоризикові інноваційні проекти, мінімізуючи ризики для інвесторів і водночас сприяючи реалізації інновацій.

Важливу роль у вдосконаленні державного регулювання відіграє гармонізація національного законодавства із міжнародними стандартами. Україна, як учасниця Угоди про асоціацію з ЄС, має інтегрувати положення європейського законодавства у національну правову систему. Це стосується, зокрема, стандартів якості продукції, вимог до сертифікації, екологічних норм та регулювання інтелектуальної власності. Виконання цих зобов'язань дозволить українським підприємствам успішніше виходити на ринки ЄС, розширювати обсяги експорту та підвищувати рівень конкурентоспроможності.

Удосконалення регуляторного середовища також передбачає створення стимулів для міжнародного трансферу технологій. Держава може впроваджувати механізми субсидування чи податкових пільг для підприємств, які імпортують передові технології або співпрацюють із міжнародними науково-дослідними установами. Це сприятиме підвищенню технологічного рівня національної економіки та прискоренню інноваційного розвитку.

Особливу увагу варто приділити питанням кібербезпеки. Інноваційні процеси, особливо у сфері цифровізації, супроводжуються ризиками витоку даних, кібератак та інших загроз. Тому держава повинна створювати умови для захисту інформаційних систем підприємств, які беруть участь у ЗЕД. Це включає розробку відповідних стандартів, проведення аудитів безпеки, а також навчання кадрів, які працюють із цифровими платформами.

Крім того, для забезпечення довгострокової ефективності регулювання необхідно враховувати тенденції сталого розвитку. Удосконалення регуляторних процедур має враховувати цілі сталого розвитку ООН, зокрема перехід до "зеленої" економіки, зниження викидів вуглецю, раціональне використання ресурсів. Для цього слід впроваджувати екологічні стандарти, стимулювати інвестиції в енергоефективні технології та підтримувати підприємства, які працюють у сфері відновлюваної енергетики. [34]

Таким чином, державне регулювання інноваційних процесів у ЗЕД має відповідати викликам сучасного світу та сприяти інтеграції України у глобальні економічні процеси. Інвестиції в цифрову інфраструктуру, розвиток фінансових інструментів, гармонізація законодавства з міжнародними стандартами, підтримка трансферу технологій і забезпечення сталого розвитку є ключовими напрямками удосконалення. Лише комплексний підхід, який враховує потреби бізнесу та глобальні тенденції, дозволить Україні розкрити свій інноваційний потенціал і зміцнити конкурентні позиції на міжнародних ринках.

3.3. Використання інструментів міжнародного співробітництва для стимулювання інновацій

Міжнародне співробітництво є ключовим чинником розвитку інноваційної діяльності, оскільки забезпечує доступ до передових технологій, фінансових ресурсів, нових ринків та досвіду. Для України використання інструментів міжнародної взаємодії стає особливо важливим в умовах глобалізації, де інтеграція в міжнародні інноваційні екосистеми сприяє підвищенню конкурентоспроможності національних підприємств.

Одним із найпотужніших інструментів міжнародного співробітництва є участь у багатосторонніх програмах, таких як Horizon Europe. Ця ініціатива Європейського Союзу спрямована на підтримку науково-дослідної діяльності, розробку інноваційних продуктів та технологій, розвиток міжнародних партнерств. Українські підприємства та наукові установи можуть брати участь у спільних проектах, отримувати грантове фінансування, обмінюватися досвідом із провідними європейськими організаціями. Завдяки цьому забезпечується інтеграція України у європейський дослідницький простір та стимулюється інноваційний розвиток.

Крім того, двосторонні угоди про науково-технічну співпрацю є важливим інструментом для зміцнення міжнародної взаємодії. Україна вже має угоди з такими країнами, як США, Німеччина, Японія, Канада, які сприяють обміну технологіями, спільним дослідженням та розвитку інноваційних проектів. Ці угоди створюють платформу для залучення іноземних інвестицій, комерціалізації українських розробок та виходу на міжнародні ринки.

Важливим напрямом є участь у міжнародних фінансових ініціативах. Наприклад, Світовий банк та Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) надають фінансування для реалізації інноваційних проектів у країнах, що розвиваються. Участь у таких програмах дозволяє українським підприємствам залучати кошти для розробки нових технологій, модернізації виробництва та підвищення експортного потенціалу.

Трансфер технологій через міжнародне співробітництво також є важливим інструментом стимулювання інновацій. Співпраця з провідними міжнародними корпораціями дозволяє українським підприємствам отримувати доступ до сучасних технологій, навчатися їх застосуванню, адаптувати до місцевих умов і інтегрувати у власні виробничі процеси. Наприклад, у сфері ІТ українські компанії активно співпрацюють із глобальними лідерами, такими як Microsoft, Google, Amazon, що сприяє розвитку високотехнологічних рішень і розширенню міжнародної співпраці.

Міжнародні виставки, форуми та конкурси є ефективним інструментом для популяризації українських інновацій і залучення іноземних партнерів. Участь у таких заходах дозволяє демонструвати досягнення українських компаній, налагоджувати бізнес-зв'язки та отримувати зворотний зв'язок від міжнародної спільноти. Наприклад, успіх українських стартапів на міжнародних заходах, таких як Web Summit, TechCrunch Disrupt, підкреслює потенціал країни у сфері інновацій.

Ще одним важливим аспектом є розвиток освітньої та кадрової співпраці. Спільні навчальні програми, стажування у міжнародних компаніях, обмін студентами і науковцями створюють умови для формування висококваліфікованих кадрів, здатних працювати у сфері інновацій. Наприклад, програми Erasmus+ забезпечують навчання українських студентів у провідних університетах Європи, що сприяє підвищенню їхньої компетенції та адаптації до вимог глобального ринку праці. [35]

Попри значні можливості, використання інструментів міжнародного співробітництва стикається з певними викликами. Це стосується складності процедур подачі заявок на участь у міжнародних програмах, бюрократичних бар'єрів, недостатньої поінформованості підприємств про доступні ініціативи. Для вирішення цих проблем держава має створити інформаційно-консультаційні центри, які б допомагали підприємствам та організаціям орієнтуватися у міжнародних програмах, підготовці документів та пошуку партнерів.

Таким чином, міжнародне співробітництво відкриває широкі можливості для стимулювання інноваційної діяльності в Україні. Участь у багатосторонніх програмах, двосторонніх угодах, трансфері технологій, міжнародних виставках та освітніх проектах сприяє інтеграції української економіки у глобальний ринок інновацій. Проте для максимального використання цих інструментів потрібна активна участь держави, створення сприятливого регуляторного середовища та забезпечення підтримки підприємств і наукових установ на кожному етапі міжнародної співпраці.

Розвиваючи тему використання інструментів міжнародного співробітництва для стимулювання інновацій, важливо звернути увагу на роль кластерів і партнерських мереж у формуванні конкурентоспроможної інноваційної екосистеми. Міжнародні кластери, які об'єднують підприємства, науково-дослідні установи, урядові організації та фінансові інститути, створюють синергетичний ефект, що дозволяє їхнім учасникам ефективніше реалізовувати інноваційні проекти.

Україні варто активно долучатися до таких кластерів або створювати власні, залучаючи іноземних партнерів. Наприклад, участь у європейських інноваційних кластерах, орієнтованих на розвиток "зеленої" енергетики, цифрових технологій чи біотехнологій, може відкрити доступ до сучасних технологій, експертної підтримки та фінансових ресурсів. Водночас створення національних кластерів, таких як ІТ-кластер у Львові або індустріальні кластери у Дніпрі, сприятиме розвитку локальної інноваційної інфраструктури та залученню міжнародних інвесторів.

Ще одним перспективним напрямом є участь у програмах підтримки інноваційних стартапів, які організуються міжнародними фондами та корпораціями. Великі глобальні компанії, такі як Google, Amazon чи Siemens, проводять конкурси та акселераційні програми, орієнтовані на пошук інноваційних рішень і підтримку стартапів. Українські компанії та науковці, беручи участь у таких ініціативах, можуть отримати не лише фінансування, але

й доступ до сучасної інфраструктури, менторської підтримки та глобальної мережі контактів.

Значні можливості для стимулювання інновацій надає співпраця з міжнародними організаціями у сфері сталого розвитку. Наприклад, проекти, підтримані Організацією Об'єднаних Націй (ООН) або Глобальним екологічним фондом (GEF), спрямовані на розвиток відновлюваної енергетики, екологічно чистих технологій та зменшення викидів парникових газів. Співпраця у таких напрямках дозволяє отримувати фінансову підтримку для реалізації інноваційних проектів, орієнтованих на досягнення цілей сталого розвитку.

Важливу роль відіграє розвиток міжнародної торгівлі технологіями, яка включає експорт і імпорт інтелектуальної власності, ліцензій, патентів, ноу-хау. Для України це відкриває можливості для комерціалізації власних розробок та інтеграції в міжнародні ланцюги доданої вартості. Водночас імпорт сучасних технологій дозволяє модернізувати виробництво, підвищувати його ефективність і відповідати вимогам міжнародних ринків. [36]

Особливу увагу варто приділити розвитку партнерств із міжнародними фінансовими організаціями. Наприклад, співпраця зі Світовим банком чи Європейським інвестиційним банком може забезпечити доступ до довгострокового фінансування для реалізації масштабних інноваційних проектів у галузі інфраструктури, енергетики чи транспорту. Такі партнерства також сприяють поширенню міжнародного досвіду в управлінні інноваційними проектами.

Ключовим інструментом підтримки міжнародного співробітництва має стати ефективна державна політика. Створення спеціалізованих організацій, які займатимуться координацією участі України у міжнародних програмах, пошуком партнерів і грантових можливостей, значно спростить доступ підприємств і наукових установ до глобальних ініціатив. Крім того, розвиток дипломатичних економічних представництв України за кордоном дозволить

просувати національні інтереси у сфері інноваційної діяльності та сприяти інтеграції країни у світову економіку знань.

Таким чином, інструменти міжнародного співробітництва створюють широкий спектр можливостей для стимулювання інноваційного розвитку. Їх ефективне використання передбачає активну участь у міжнародних програмах, створення кластерів, розвиток партнерств із глобальними компаніями, участь у акселераційних програмах, підтримку експортно-орієнтованих технологій та забезпечення державної координації цих процесів. Реалізація цих заходів дозволить Україні не лише підвищити конкурентоспроможність національної економіки, але й посилити свою інтеграцію у глобальні ринки інновацій.

Ефективне використання інструментів міжнародного співробітництва для стимулювання інновацій вимагає чіткої і гармонізованої нормативно-правової бази, яка забезпечує прозорі умови для співпраці між українськими та іноземними суб'єктами. Основними елементами цієї бази є міжнародні договори, національне законодавство, регіональні угоди та правила міжнародних організацій, членом яких є Україна.

Національна нормативно-правова база у сфері міжнародного співробітництва включає ключові закони України, які визначають правила ведення зовнішньоекономічної діяльності, регулюють інноваційну діяльність та захищають права інвесторів. Зокрема, Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність" № 959-ХІІ встановлює основні принципи торгівлі, залучення іноземних партнерів і захисту інтересів українських суб'єктів ЗЕД. Цей закон є базовим для формування міжнародної співпраці у сфері інновацій, оскільки забезпечує правові умови для експорту високотехнологічної продукції, участі у міжнародних програмах і залучення іноземних інвестицій.

Закон України "Про інноваційну діяльність" № 40-ІV закладає основу для підтримки підприємств, які займаються розробкою та впровадженням інновацій. У ньому визначені механізми державного стимулювання, зокрема гранти, субсидії та пільгове оподаткування, які можуть застосовуватися для підтримки

міжнародного співробітництва. Крім того, цей закон передбачає створення технопарків і інноваційних кластерів, які є важливими платформами для інтеграції українських підприємств у глобальні ланцюги створення доданої вартості.

Важливим інструментом у розвитку міжнародного співробітництва є Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Цей документ визначає стратегічні напрями інтеграції України до європейського ринку, включаючи участь у програмах Horizon Europe, адаптацію законодавства до європейських стандартів, розвиток співпраці у сфері науки і технологій. Угода передбачає створення правових умов для вільного обміну технологіями, зменшення бар'єрів для торгівлі інноваційною продукцією та інтеграції українських підприємств у європейські інноваційні екосистеми. [37]

Україна також є членом Світової організації торгівлі (СОТ), що визначає її зобов'язання у сфері торгівлі технологіями, захисту інтелектуальної власності та прозорості регуляторної політики. Зокрема, Угода СОТ про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS) встановлює міжнародні стандарти для захисту інноваційних розробок, що сприяє створенню довіри з боку іноземних партнерів і полегшує трансфер технологій.

Окрему увагу слід приділити регулюванню інтелектуальної власності. Закон України "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі" № 3687-ХІІ забезпечує захист прав авторів і винахідників, що є критично важливим для залучення міжнародних партнерів до співпраці. Україна також є учасником міжнародних конвенцій у цій сфері, таких як Паризька конвенція про охорону промислової власності та Патентна коопераційна угода, які сприяють уніфікації правил захисту інтелектуальної власності на міжнародному рівні.

Крім того, розвиток нормативно-правової бази пов'язаний із імплементацією стандартів Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Ці стандарти включають принципи ефективного управління інноваціями, прозорості у фінансуванні науково-дослідної діяльності та сприяння інтеграції у глобальні інноваційні процеси.

Таким чином, нормативно-правова база відіграє важливу роль у стимулюванні міжнародного співробітництва для розвитку інновацій. Її вдосконалення має бути спрямоване на адаптацію до міжнародних стандартів, розширення договірно-правової основи з іноземними партнерами та забезпечення прозорості й захисту прав учасників інноваційного процесу (табл.3.2). Це дозволить Україні більш ефективно інтегруватися у світовий інноваційний простір, залучати іноземні ресурси та розвивати національну інноваційну систему.

Таблиця 3.2.

Компонент нормативно-правової бази	Ключові документи та інструменти	Роль у стимулюванні інновацій
Національне законодавство	<ul style="list-style-type: none"> - Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність" № 959-ХІІ. - Закон України "Про інноваційну діяльність" № 40-ІV. 	Створення правових умов для міжнародного співробітництва, підтримка інновацій через гранти, пільги, технопарки.
Угода про асоціацію з ЄС	<ul style="list-style-type: none"> - Horizon Europe. - Адаптація законодавства до європейських стандартів. 	Інтеграція до європейського дослідницького простору, зменшення бар'єрів для торгівлі інноваційною продукцією.
Світова організація торгівлі (СОТ)	<ul style="list-style-type: none"> - Угода СОТ про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS). 	Гарантії захисту інтелектуальної власності, сприяння трансферу технологій.
Регулювання інтелектуальної власності	<ul style="list-style-type: none"> - Закон України "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі" № 3687-ХІІ. - Паризька конвенція, Патентна коопераційна угода. 	Захист прав на розробки, створення довіри іноземних партнерів, уніфікація правил захисту інтелектуальної власності.
Міжнародні угоди та стандарти	<ul style="list-style-type: none"> - Двосторонні угоди з Німеччиною, США, Францією. - Стандарти ОЕСР. 	Сприяння обміну технологіями, спільним дослідженням, залученню іноземних інвесторів.
Міжнародні конвенції	<ul style="list-style-type: none"> - Паризька конвенція про охорону промислової власності. - Угода Патентного співробітництва (РСТ). 	Уніфікація правил захисту інтелектуальної власності, спрощення міжнародного патентування.

Важливим напрямом є створення двосторонніх угод про співпрацю в галузі науки, технологій і інновацій. Такі угоди з країнами-партнерами сприяють залученню іноземних інвесторів, спільним дослідженням, обміну знаннями та технологіями. Наприклад, двосторонні угоди з Німеччиною, Францією та США створюють основу для довгострокового співробітництва у високотехнологічних галузях, таких як відновлювана енергетика, біотехнології та цифрові технології.

3.4. Ефективність впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій

Впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у зовнішньоекономічній діяльності (ЗЕД) є одним із ключових факторів підвищення її ефективності та конкурентоспроможності. У сучасних умовах глобалізації, цифрової трансформації та зростання вимог до швидкості і точності бізнес-процесів ІКТ забезпечують підприємствам доступ до нових ринків, оптимізацію внутрішніх процесів та інтеграцію у глобальні ланцюги доданої вартості. [38]

Одним із головних аспектів впливу ІКТ на ЗЕД є їхня здатність скорочувати витрати на логістичні, управлінські та маркетингові операції. Наприклад, використання платформ електронного документообігу дозволяє значно зменшити час обробки митних процедур, усуваючи зайві паперові процеси та знижуючи ризики помилок. Автоматизація логістичних процесів через системи управління ланцюгами постачання (SCM) дозволяє ефективніше планувати перевезення, оптимізувати маршрути та контролювати стан вантажів у реальному часі.

Важливу роль відіграють цифрові маркетингові технології, які сприяють розширенню ринків збуту та підвищенню ефективності продажів. Інструменти цифрового маркетингу, такі як платформи аналітики даних, CRM-системи (Customer Relationship Management) та рекламні кампанії у соціальних мережах, дозволяють підприємствам точніше визначати потреби споживачів, адаптувати свою продукцію до специфіки ринків і створювати персоналізовані пропозиції. Завдяки цим інструментам підприємства отримують можливість виходити на міжнародні ринки з меншими витратами на просування продукції.

Значний вплив ІКТ мають на підвищення прозорості та керованості бізнес-процесів. Використання хмарних технологій і платформ для управління підприємством, таких як ERP-системи (Enterprise Resource Planning), дозволяє інтегрувати всі аспекти діяльності компанії в єдину систему. Це забезпечує

вищу точність фінансового, логістичного та виробничого планування, зменшуючи ризики затримок і неефективності.

Окремо слід зазначити роль ІКТ у забезпеченні кібербезпеки в ЗЕД. У сучасному цифровому середовищі захист даних стає ключовим аспектом для підприємств, які працюють на міжнародному ринку. Використання технологій шифрування, багаторівневих систем авторизації та програмного забезпечення для виявлення кібератак дозволяє мінімізувати ризики витоку конфіденційної інформації, що особливо важливо для контрактів та фінансових операцій.

ІКТ також є основою для створення інноваційних бізнес-моделей, таких як платформи спільної економіки, електронна комерція та цифрові екосистеми. Наприклад, завдяки платформам електронної комерції українські підприємства отримують можливість представляти свою продукцію на глобальних ринках без необхідності створення фізичної присутності. Це особливо актуально для малих і середніх підприємств, які не завжди мають доступ до значних фінансових ресурсів.

Впровадження сучасних ІКТ також сприяє підвищенню ефективності взаємодії підприємств із державними органами. Наприклад, використання електронного урядування дозволяє спростити доступ до державних послуг, таких як отримання сертифікатів відповідності, реєстрація експорту чи імпорту, а також подання заявок на державну підтримку. Це знижує адміністративне навантаження на бізнес та підвищує швидкість реалізації зовнішньоекономічних операцій.

Ефективність використання ІКТ у ЗЕД України можна оцінити через низку ключових показників, таких як скорочення витрат, зменшення часу виконання операцій, зростання обсягів експорту та підвищення частки продукції з високою доданою вартістю. Досвід провідних країн світу демонструє, що використання сучасних технологій забезпечує підприємствам конкурентні переваги, дозволяючи їм швидше адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі та ефективніше використовувати ресурси.

Проте впровадження ІКТ також стикається з певними викликами, зокрема високими витратами на інтеграцію технологій, недостатнім рівнем цифрової грамотності кадрів та проблемами доступу до фінансування. Для подолання цих бар'єрів необхідно створювати державні програми підтримки цифровізації, стимулювати інвестиції у цифрову інфраструктуру та розвивати системи навчання для підготовки фахівців у сфері ІКТ. [39]

Таким чином, впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у зовнішньоекономічній діяльності є потужним драйвером інноваційного розвитку. Ефективне використання ІКТ дозволяє підприємствам підвищувати продуктивність, скорочувати витрати, забезпечувати прозорість бізнес-процесів та адаптуватися до змін у глобальній економіці. Успіх впровадження цих технологій залежить від доступу до фінансових ресурсів, державної підтримки та рівня цифрової культури на підприємствах.

Подальший аналіз ефективності впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у зовнішньоекономічній діяльності України потребує глибшого розгляду їхнього впливу на ключові галузі економіки, а також можливостей для підвищення конкурентоспроможності на міжнародних ринках.

У сфері агропромислового комплексу ІКТ забезпечують точність, автоматизацію та оптимізацію процесів, що стає критичним для підвищення продуктивності та відповідності продукції міжнародним стандартам. Використання систем точного землеробства, дронів для моніторингу стану посівів і автоматизованих систем управління фермерськими господарствами дозволяє значно скоротити витрати, підвищити врожайність і забезпечити прозорість виробничого процесу. Усе це сприяє зміцненню позицій українських аграріїв на зовнішніх ринках, особливо у країнах Європейського Союзу, де високі вимоги до якості продукції поєднуються з активним використанням технологій у сільському господарстві.

У промисловості впровадження ІКТ сприяє переходу до моделі "Індустрія 4.0", яка базується на використанні автоматизованих систем управління,

Інтернету речей (ІоТ) і штучного інтелекту. Ці технології дозволяють оптимізувати виробничі процеси, підвищити якість продукції та зменшити її собівартість. Наприклад, у машинобудуванні інтеграція цифрових технологій у процеси проектування та виготовлення деталей дозволяє скоротити час на розробку нових продуктів, зменшити кількість виробничих відходів і забезпечити точність виконання замовлень, що відповідає вимогам іноземних замовників.

Значний вплив ІКТ мають на транспортну логістику, яка є важливою складовою ЗЕД. Використання систем відстеження вантажів у реальному часі, електронних платформ для управління транспортними потоками та прогнозування маршрутів дозволяє мінімізувати затримки, знизити витрати на транспортування та підвищити задоволеність клієнтів. Зокрема, українські порти, інтегруючи цифрові платформи для автоматизації вантажних операцій, стають більш конкурентоспроможними в регіоні Чорного моря.

Ефективність ІКТ у ЗЕД також проявляється через розвиток електронної комерції. Українські компанії все частіше використовують такі міжнародні платформи, як Amazon, eBay, Alibaba, для просування своєї продукції на закордонних ринках. Інтеграція з цими платформами дозволяє малим і середнім підприємствам обходити посередників, виходячи безпосередньо на кінцевого споживача. Крім того, використання маркетингових інструментів, таких як контекстна реклама, SEO-оптимізація та аналітика споживацької поведінки, дозволяє підвищити ефективність продажів і розширити географію експорту.

У сфері міжнародної торгівлі ІКТ також сприяють зниженню корупційних ризиків завдяки прозорості та автоматизації митних процедур. Наприклад, система "єдиного вікна" для подачі документів значно спрощує та прискорює митне оформлення, дозволяючи підприємствам зосередитися на стратегічних аспектах своєї діяльності. Впровадження електронних платформ для управління митними операціями знижує ризики людського фактора, що є критично важливим для підвищення довіри до регуляторних органів.

Однак ефективність впровадження ІКТ залежить від рівня доступності технологій та рівня підготовки кадрів. У багатьох українських підприємств виникають труднощі з фінансуванням інтеграції сучасних ІКТ через високу вартість обладнання, програмного забезпечення та навчання персоналу. Крім того, значна частина підприємств стикається з проблемою браку кваліфікованих спеціалістів, здатних працювати з новітніми технологіями. Для вирішення цих проблем необхідно посилити державну підтримку, зокрема через надання грантів на цифровізацію бізнесу, розвиток пільгових кредитних програм та впровадження програм підвищення кваліфікації кадрів. [40]

Таким чином, сучасні інформаційно-комунікаційні технології створюють значні можливості для розвитку зовнішньоекономічної діяльності України, забезпечуючи підвищення продуктивності, скорочення витрат і розширення доступу до міжнародних ринків. (табл.3.3). Однак для максимального використання цих можливостей необхідна активна підтримка з боку держави, розвиток цифрової інфраструктури та інвестиції у людський капітал, які сприятимуть сталому впровадженню інновацій у ЗЕД.

Таблиця 3.3

Сфера впливу ІКТ	Опис впровадження	Результати та переваги
Логістика і транспортування	Використання систем відстеження вантажів, управління маршрутами, автоматизація портів.	Скорочення витрат, мінімізація затримок, підвищення конкурентоспроможності транспортної інфраструктури.
Виробництво і промисловість	Інтеграція автоматизованих систем управління, цифрових рішень "Індустрії 4.0".	Оптимізація процесів, зниження собівартості продукції, відповідність міжнародним стандартам якості.
Електронна комерція	Використання платформ (Amazon, Alibaba) та цифрового маркетингу (SEO, аналітика).	Збільшення продажів, розширення ринків збуту, прямий доступ до кінцевих споживачів.
Митні операції	Впровадження "єдиного вікна", автоматизація документообігу, електронне управління.	Прозорість процедур, зниження корупційних ризиків, скорочення часу оформлення.
Агропромисловий комплекс	Застосування дронів, точного землеробства, автоматизація управління фермами.	Зростання врожайності, відповідність міжнародним екологічним стандартам, скорочення витрат на виробництво.
Маркетинг і продажі	Використання CRM-систем, аналітичних платформ,	Підвищення задоволеності клієнтів, покращення ефективності рекламних

Сфера впливу ІКТ	Опис впровадження	Результати та переваги
Кібербезпека	інструментів персоналізації пропозицій.	кампаній, збільшення доходів.
	Шифрування даних, системи багаторівневого доступу, моніторинг загроз.	Захист конфіденційної інформації, зменшення ризиків кібератак, підвищення довіри клієнтів і партнерів.

Продовжуючи аналіз впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у зовнішньоекономічній діяльності, варто звернути увагу на перспективи розширення використання цих технологій у стратегічно важливих галузях економіки України.

Однією з таких перспектив є активне використання штучного інтелекту (ШІ) для прогнозування зовнішньоекономічної активності. Застосування аналітичних алгоритмів, що базуються на ШІ, дозволяє оцінювати тенденції на міжнародних ринках, передбачати зміни у попиті на певні товари чи послуги, а також визначати оптимальні стратегії для виходу на нові ринки. Наприклад, у сфері торгівлі сільськогосподарською продукцією штучний інтелект може аналізувати дані про погодні умови, врожаї, логістичні обмеження та попит, забезпечуючи підприємства актуальною інформацією для прийняття ефективних рішень.

У фінансовому секторі використання ІКТ забезпечує швидкість і безпеку проведення міжнародних розрахунків. Впровадження блокчейн-технологій у зовнішньоекономічні операції дозволяє підвищити прозорість і надійність фінансових транзакцій, знижуючи ризики шахрайства. Крім того, цифрові платформи для управління експортно-імпортними фінансовими потоками сприяють зменшенню витрат на конвертацію валют, забезпечуючи кращі умови для підприємств, які активно працюють на зовнішніх ринках.

Ще однією перспективою є розвиток систем "розумної логістики", які базуються на інтеграції Інтернету речей (IoT), великих даних (Big Data) та автоматизації логістичних процесів. Такі системи дозволяють підприємствам більш точно планувати маршрути постачання, оптимізувати використання транспорту та знижувати витрати на логістичні операції. Крім того, технології

IoT дозволяють здійснювати моніторинг стану вантажів у реальному часі, що є критично важливим для торгівлі продукцією, яка потребує спеціальних умов зберігання, таких як продукти харчування чи медичні товари. [41]

Важливим аспектом є також подальший розвиток електронної торгівлі через створення національних платформ, орієнтованих на підтримку малих і середніх підприємств. Інтеграція таких платформ із міжнародними торговими майданчиками дозволить значно розширити географію експорту українських товарів, спростивши процеси пошуку покупців і організації доставки. Наприклад, використання хмарних технологій для управління електронними магазинами забезпечить бізнесу простоту управління асортиментом, автоматизацію розрахунків і аналітики, що стане додатковим стимулом для розвитку малого бізнесу.

Впровадження ІКТ також сприятиме інтеграції України у глобальні ланцюги створення доданої вартості. Використання цифрових платформ для координації виробничих процесів між різними підприємствами дозволяє зменшити витрати на координацію, прискорити впровадження нових продуктів і покращити контроль за якістю продукції. Це особливо актуально для галузей, які потребують високого рівня технологічної кооперації, таких як авіація, автомобілебудування чи електроніка.

Однак для реалізації цих перспектив необхідно подолати кілька ключових викликів. Одним із них є нерівномірний доступ до цифрових технологій у регіонах України, що обмежує можливості малих і середніх підприємств, особливо в сільській місцевості. Для вирішення цієї проблеми потрібні державні ініціативи, спрямовані на розвиток цифрової інфраструктури, зокрема доступу до широкопasmового інтернету.

Крім того, важливим завданням є формування цифрових компетенцій серед підприємців та працівників. Інтенсивне навчання, проведення тренінгів і створення центрів підтримки цифрової трансформації допоможе підготувати фахівців, здатних ефективно використовувати сучасні ІКТ.

Таким чином, впровадження інформаційно-комунікаційних технологій відкриває широкі можливості для підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності України. Вдосконалення цифрової інфраструктури, розвиток інноваційних рішень і формування відповідних компетенцій сприятимуть інтеграції українських підприємств у глобальні ринки та забезпечать їхню довгострокову конкурентоспроможність.

Продовжуючи аналіз, варто підкреслити, що впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у зовнішньоекономічній діяльності (ЗЕД) України може стати не лише інструментом підвищення ефективності бізнесу, але й фактором системних змін у економічному середовищі. Особливу роль тут відіграє цифрова трансформація державних послуг, пов'язаних із ЗЕД, яка може суттєво полегшити взаємодію бізнесу з регуляторними органами та сприяти зростанню довіри до державних інституцій.

Одним із ключових аспектів є розвиток інтегрованих електронних платформ, таких як "єдине вікно" для митних операцій. Ця технологія дозволяє підприємствам здійснювати всі необхідні дії, пов'язані з оформленням експортно-імпортних вантажів, через одну платформу, зменшуючи час і витрати на взаємодію з державними органами. Успішне впровадження такого підходу в Україні значно підвищить прозорість митних процедур, мінімізує корупційні ризики та сприятиме створенню сприятливого бізнес-середовища.

Крім того, впровадження автоматизованих систем аналізу та моніторингу зовнішньоекономічної діяльності дозволяє державі ефективніше оцінювати ризики, пов'язані з ЗЕД, та виявляти нелегальні операції. Це не лише підвищить контроль за дотриманням законодавства, але й створить сприятливі умови для підприємств, які ведуть прозору діяльність. Наприклад, використання штучного інтелекту для аналізу митних даних може прискорити виявлення порушень і зменшити потребу в перевірках.

Впровадження ІКТ також сприяє зміцненню позицій України у глобальній економіці через розвиток міжнародних цифрових торговельних платформ. Участь у таких ініціативах, як електронні платформи транскордонної торгівлі,

дозволяє інтегрувати українські підприємства в глобальні ланцюги створення доданої вартості. Наприклад, електронні платформи торгівлі сировиною чи продукцією машинобудування відкривають можливості для прямої співпраці з міжнародними партнерами, оминаючи посередників і знижуючи транзакційні витрати. [42]

У сфері фінансових операцій цифрові технології сприяють впровадженню нових моделей взаємодії між підприємствами та банківськими установами. Використання блокчейн-технологій у міжнародних розрахунках забезпечує прозорість транзакцій, мінімізує ризики шахрайства та зменшує витрати на конвертацію валют. Наприклад, завдяки системам блокчейн можна значно прискорити розрахунки за експортно-імпортними контрактами, що особливо важливо для малого та середнього бізнесу, який залежить від оперативності фінансових операцій.

Розвиток ІКТ також має екологічний вимір, який стає все більш актуальним у контексті глобальних вимог до сталого розвитку. Використання цифрових технологій у логістиці дозволяє скорочувати викиди парникових газів за рахунок оптимізації маршрутів і зменшення витрат пального. Крім того, цифровізація документообігу значно знижує потребу у використанні паперових ресурсів, що відповідає міжнародним екологічним стандартам і підвищує репутацію підприємств на глобальних ринках.

Попри значні переваги, впровадження ІКТ у ЗЕД стикається з низкою проблем, які потребують вирішення на державному та корпоративному рівнях. До ключових викликів належать недостатній рівень фінансування цифровізації, слабка інтеграція українських підприємств у міжнародні цифрові платформи, а також ризики, пов'язані з кібербезпекою. У цьому контексті важливу роль відіграє створення державних програм підтримки цифрових інновацій, які могли б забезпечити доступність технологій для малих і середніх підприємств, що становлять основу українського експорту.

Таким чином, інформаційно-комунікаційні технології є не лише засобом підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності, але й важливим

фактором стратегічного розвитку України у глобальній економіці. Для максимального використання їхнього потенціалу необхідні системні заходи з боку держави, орієнтовані на розвиток цифрової інфраструктури, підвищення доступності технологій та інтеграцію української економіки у міжнародні цифрові екосистеми. Це дозволить створити умови для сталого економічного зростання та зміцнити позиції України на світових ринках.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження проблематики управління інноваційними процесами у зовнішньоекономічній діяльності України було досягнуто низки важливих теоретичних і практичних результатів, які підтверджують ключову роль інновацій у забезпеченні конкурентоспроможності національної економіки.

Визначено сутність і значення інноваційних процесів у ЗЕД. Інновації є рушійною силою економічного розвитку, сприяють адаптації підприємств до мінливих умов глобальних ринків, підвищують ефективність використання ресурсів і відкривають доступ до нових ринкових сегментів. Інноваційна діяльність у ЗЕД охоплює впровадження нових продуктів, послуг, технологій, бізнес-моделей та методів управління, що відповідають вимогам міжнародної конкуренції.

Проаналізовано міжнародний досвід розвитку інновацій у ЗЕД. Вивчення практик розвинених країн, таких як Німеччина, США, Китай та держав Європейського Союзу, підтвердило ефективність державної підтримки у створенні сприятливих умов для інноваційного розвитку. Основними чинниками успіху є розвиток інноваційної інфраструктури, доступ до фінансування, стимулювання дослідницької діяльності та інтеграція у глобальні ланцюги створення доданої вартості.

Виявлено бар'єри для інноваційного розвитку у ЗЕД України. Серед основних проблем відзначено низький рівень державного фінансування науки та інновацій, недосконалість нормативно-правового регулювання, недостатню інтеграцію у міжнародні дослідницькі програми та слабку кооперацію між бізнесом, наукою та владою. Ці фактори значно обмежують інноваційний потенціал українських підприємств.

Розглянуто роль державного регулювання у стимулюванні інновацій. Держава відіграє ключову роль у формуванні сприятливих умов для інноваційної діяльності через гармонізацію законодавства, розвиток фінансових

інструментів, стимулювання участі підприємств у міжнародних програмах, а також підтримку інтеграції України до європейського дослідницького простору.

Досліджено вплив інформаційно-комунікаційних технологій на ефективність ЗЕД. Використання сучасних ІКТ сприяє оптимізації виробничих процесів, зменшенню витрат, підвищенню прозорості бізнес-процесів та інтеграції українських підприємств у глобальні ринки. Особливу увагу приділено розвитку цифрових платформ, електронної торгівлі та автоматизації митних процедур.

Розроблено пропозиції щодо покращення управління інноваційними процесами у ЗЕД. Вони включають посилення державної підтримки інновацій через збільшення фінансування науки, створення інноваційної інфраструктури, вдосконалення нормативно-правової бази, розширення міжнародного співробітництва, стимулювання трансферу технологій та розвиток цифрових технологій у бізнес-середовищі. [44]

У підсумку, дослідження підтвердило необхідність комплексного підходу до управління інноваціями у зовнішньоекономічній діяльності. Ефективна реалізація запропонованих заходів сприятиме зміцненню позицій України на міжнародних ринках, підвищенню її конкурентоспроможності та забезпеченню сталого економічного розвитку.

Оцінено значення міжнародного співробітництва у стимулюванні інновацій. Участь України в міжнародних дослідницьких програмах, таких як Horizon Europe, двосторонніх угодах з науково-технічної співпраці та партнерства з міжнародними організаціями, відкриває доступ до передових технологій, фінансових ресурсів і нових ринків. Водночас дослідження виявило недостатню залученість українських підприємств до таких ініціатив через складність процедур подачі заявок та відсутність належної координації з боку держави.

Встановлено роль регіональних ініціатив у стимулюванні інновацій. На рівні регіонів України існує значний потенціал для розвитку інноваційної діяльності, зокрема через створення технопарків, бізнес-інкубаторів та

регіональних кластерів. Аналіз показав, що підтримка локальних ініціатив сприяє підвищенню рівня зайнятості, залученню інвестицій та інтеграції місцевих підприємств у міжнародні ланцюги доданої вартості.

Підтверджено важливість розвитку людського капіталу. Підготовка кваліфікованих кадрів у галузі інноваційного менеджменту, цифрових технологій і зовнішньоекономічної діяльності є критично важливою умовою для розкриття інноваційного потенціалу України. Проведення тренінгів, програм підвищення кваліфікації та стимулювання міжнародних обмінів дозволить сформувати експертне середовище, здатне впроваджувати сучасні рішення в бізнесі.

Виявлено необхідність розвитку експортного потенціалу інноваційної продукції. Аналіз засвідчив, що експорт продукції з високою доданою вартістю залишається на низькому рівні, що обмежує можливості для інтеграції України в глобальні економічні процеси. Для подолання цієї проблеми запропоновано створення національної програми підтримки експорту інновацій, яка включає фінансування, маркетингову підтримку та участь у міжнародних виставках і форумах.

Розкрито потенціал цифрової трансформації. Використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у ЗЕД здатне створити нові можливості для підприємств, зокрема через автоматизацію бізнес-процесів, розвиток електронної комерції, впровадження систем блокчейн для міжнародних розрахунків. Особливо важливим є створення національних цифрових платформ, інтегрованих із глобальними екосистемами, що забезпечить доступ до нових ринків і партнерств.

Таким чином, проведене дослідження підтвердило необхідність системного підходу до управління інноваційними процесами у зовнішньоекономічній діяльності України. Узагальнення теоретичних і практичних результатів дозволило визначити пріоритетні напрями розвитку, включаючи удосконалення нормативно-правової бази, підвищення рівня державної підтримки, стимулювання міжнародного співробітництва та цифровізації бізнес-

середовища. Реалізація запропонованих заходів забезпечить стійкий інноваційний розвиток, підвищить конкурентоспроможність українських підприємств і сприятиме інтеграції України в глобальну економіку знань. [45]

На основі проведеного дослідження розроблено рекомендації, спрямовані на вдосконалення управління інноваційними процесами у зовнішньоекономічній діяльності України. Реалізація цих пропозицій сприятиме підвищенню ефективності інноваційного розвитку, зміцненню конкурентоспроможності підприємств на міжнародних ринках та інтеграції національної економіки у глобальні процеси.

- Удосконалення нормативно-правової бази.

Необхідно провести гармонізацію законодавства у сфері зовнішньоекономічної діяльності та інновацій із міжнародними стандартами, зокрема нормами Європейського Союзу та Світової організації торгівлі. Це включає адаптацію екологічних стандартів, спрощення процедур реєстрації інноваційних продуктів та посилення захисту прав інтелектуальної власності.

- Підвищення ролі державної підтримки.

Держава повинна збільшити обсяги фінансування науково-дослідної діяльності та інновацій через грантові програми, пільгове кредитування та субсидії для підприємств, що здійснюють експорт високотехнологічної продукції. Важливо створити національний фонд підтримки інновацій у ЗЕД, який забезпечуватиме фінансування перспективних проєктів.

- Розвиток інноваційної інфраструктури.

Доцільно створити технопарки та інноваційні кластери в регіонах України, орієнтовані на підтримку галузей із високим потенціалом інноваційного розвитку. Особливу увагу слід приділити створенню центрів трансферу технологій, які сприятимуть кооперації між бізнесом, наукою та державою.

- Стимулювання міжнародного співробітництва.

Україна повинна активніше брати участь у міжнародних програмах, таких як Horizon Europe, та розвивати двосторонні угоди про співпрацю у сфері науки та інновацій. Важливо забезпечити створення інформаційно-консультаційних

центрів для підтримки підприємств у пошуку міжнародних партнерів, подачі заявок на гранти та участі у міжнародних виставках і форумах.

- Цифровізація зовнішньоекономічної діяльності.

Необхідно впровадити інтегровані електронні платформи для управління ЗЕД, автоматизації митних процедур та координації логістичних потоків. Розвиток цифрових платформ, інтегрованих із глобальними торговельними екосистемами, дозволить значно спростити доступ українських підприємств до міжнародних ринків.

- Підтримка людського капіталу.

Слід розробити програми підготовки та перепідготовки кадрів у сфері інноваційного менеджменту, цифрових технологій і зовнішньоекономічної діяльності. Це включає впровадження навчальних курсів, тренінгів, а також підтримку міжнародних освітніх програм і стажувань для фахівців.

- Розвиток фінансових механізмів підтримки інновацій.

Запровадження податкових пільг для підприємств, які інвестують у дослідження та розробки, стимулюватиме їхню активність. Крім того, важливо розвивати механізми венчурного фінансування, співфінансування ризикованих інноваційних проектів та надавати державні гарантії для залучення іноземних інвестицій у високотехнологічні галузі.

- Моніторинг та оцінка результативності. [46, 47]

Необхідно впровадити систему ключових показників ефективності для моніторингу реалізації інноваційної політики у ЗЕД. Це дозволить оцінювати результати, коригувати стратегії та оперативно реагувати на виклики зовнішнього середовища. [48-50]

Реалізація зазначених рекомендацій дозволить створити сприятливі умови для інноваційного прориву України, забезпечити підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності та зміцнити позиції країни у глобальній економіці знань. Скоординовані дії держави, бізнесу та наукової спільноти стануть основою для сталого економічного зростання та інтеграції України у світовий інноваційний простір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Січко А. В. Використання інноваційних технологій в зовнішньоекономічній діяльності аграрних підприємств //Бізнес-навігатор. 2011. №. 5. С. 19-25.
2. Остапенко Т. Г. Вплив національної інноваційної системи на якість зовнішньоекономічної діяльності підприємств України //Стратегія розвитку України. 2014. №. 2.
3. Білак Г. Д., Беляєва А. С. Використання інновацій в зовнішньоекономічній діяльності аграрних підприємств //Бізнес-навігатор. 2014. №. 2. С. 143-147.
4. Шкляр В., Петухов А. Роль цифрових технологій в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю підприємств //Управління та адміністрування в умовах протидії гібридним загрозам національній безпеці: матеріали Міжнар. наук. практ. конф. м. Київ. Т. 22. С. 232-235.
5. Богашко О. Л. Управління регіональним інноваційним розвитком: питання теорії та практики //Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2015. №. 3. С. 25-29.
6. Янечко С. В., Лі В., Коваль В. Г. Активізація зовнішньоекономічної діяльності в системі логістичного менеджменту інноваційно активних суб'єктів підприємництва //Домінанти соціально-економічного розвитку України у нових реаліях. Київський національний університет технологій та дизайну, 2024.
7. Асташев Д. В., Яровенко Т. С. ІННОВАЦІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ //Редакційна колегія. 2023. С. 9.
8. Кулініч К. Д. Управління інноваційним розвитком підприємства-суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності ПраТ «Дніпроспецсталь». – 2024.

9. Вакалюк В. А. Правове забезпечення державного регулювання інноваційної діяльності в Україні. 2016.
10. Мартякова О. В., Снігова С. М., Мудра О. В. Регулювання взаємодії ринків освітніх послуг та праці на основі механізму управління їх якістю. 2013.
11. Бешлей Т. І. УДОСКОНАЛЕННЯ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ //II Міжнародна наукова конференція «Технології та суспільство: взаємодія, вплив, трансформація». 2024. С. 60.
12. Ковтуненко К. В. і ін. Менеджмент зовнішньоекономічної та інноваційної діяльності (для магістрів). 2018.
13. Пішеніна Т. І. Проблеми державного регулювання економічної безпеки України //Економічні інновації. 2015. №. 60 (3). С. 176-185.
14. Лебедева Л. В. Сучасна інноваційна політика держави в Україні: проблеми та перспективи реформування //Ефективна економіка. 2014. №. 1.
15. Вікарчук О. І. Інноваційна складова сучасної аграрної політики України //Наука й економіка. Науково-теоретичний журнал Хмельницького економічного університету. 2018.
16. Гринів Л. В., Перец Н. І. ЛОГІСТИЧНА СКЛАДОВА У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ //Підприємництво під час війни в Україні: виклики та сьогодення. 2023. С. 138.
17. Вітка Н. Є. Інноваційна модель розвитку у кризових умовах діяльності промислових підприємств України //Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. 2014. №. 1 (1). С. 312-318.
18. Дунська А. Р., Пінчук О. В. Передумови інноваційного управління зовнішньоекономічною діяльністю промислових підприємств //Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». 2023. №. 26. С. 69-72.

- 19.Владичин М. Б. Використання інструментів управлінського обліку для аналізу, контролю та оперативного регулювання діяльності торговельного підприємства у зовнішньоекономічній діяльності //Облік і фінанси. 2017. №. 4. С. 20-27.
- 20.Прокопенко О. В. и др. Інноваційні стратегії розвитку суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності на міжнародному ринку //Академічні візії. 2023. №. 16.
- 21.Комеліна О. В., Христенко О. В. Діагностика та моніторинг розвитку господарського комплексу регіону інноваційний аспект //Економіка і регіон. 2016. №. 2. С. 134-142.
- 22.Осадча Н. В., Трушкіна Н. В. МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО РОЗРАХУНКУ ТАРИФНИХ СТАВОК СТРАХУВАННЯ ВАНТАЖІВ І ВАНТАЖОПЕРЕВЕЗЕНЬ В УКРАЇНІ //EDITORIAL BOARD. 2021. С. 92.
- 23.Косач І. Інноваційно-інвестиційна система АПК: концептуальні засади //Проблеми і перспективи економіки та управління. 2021. №. 4 (28). С. 217-226.
- 24.Кирилко Н. М. Роль інноваційної інфраструктури у виставковій діяльності промислових підприємств //Професійний менеджмент в сучасних умовах розвитку ринку. Монограф, 2017.
- 25.Saliy Y. Y., Saliy O. O. Зміни у зовнішньоекономічній діяльності України в умовах війни //Journal of Strategic Economic Research. 2023. – №. 3. С. 58-71.
- 26.Карпов В. М. Транспортна інфраструктура в зовнішньоекономічній діяльності України //Формування ринкових відносин в Україні. 2012. №. 10. С. 98-104.
- 27.Дудар В. Основні тенденції розвитку агропродовольчого ринку України у зовнішньоекономічній діяльності //Вісник Економіки. 2014. №. 1. С. 81-90.

28. Завербний А., Залізна Л., Жук О. Особливості формування методів прийняття рішень вітчизняними підприємствами у зовнішньоекономічній діяльності: інформаційний аспект // Економіка та суспільство. 2023. №. 50.
29. Дудар В. Основні тенденції розвитку агропродовольчого ринку України у зовнішньоекономічній діяльності // Вісник Економіки. 2014. №. 1. С. 81-90.
30. Завербний А., Залізна Л., Жук О. Особливості формування методів прийняття рішень вітчизняними підприємствами у зовнішньоекономічній діяльності: інформаційний аспект // Економіка та суспільство. 2023. №. 50.
31. Барановська В. М. Роль економічної дипломатії у зовнішньоекономічній діяльності країни // Економіка та держава. 2012. №. 2. С. 24-25.
32. Пластун В. Л. Фінансове забезпечення розрахункових відносин у зовнішньоекономічній діяльності підприємств : дис. – Українська академія банківської справи Національного банку України, 2015.
33. Заїка О. Роль методів операційного менеджменту в зовнішньоекономічній діяльності підприємств України // Матеріали конференцій МЦНД. 2022. №. 15.04. 2022; Львів, Україна. С. 16-17.
34. Антошкіна Л. І., Беседіна Т. І. Проблеми вдосконалення договірних відносин у зовнішньоекономічній діяльності // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2013. №. 4. С. 10-16.
35. Гузенко Г. М., Гайдученко Ю. О. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: сутність, економічний механізм її розбудови, особливості // Вісник Національного університету Юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Серія: Економічна теорія та право. 2013. №. 3. С. 77.
36. Петрина В. Н. Зовнішньоекономічна діяльність як предмет правового регулювання // Часопис Київського університету права. 2014. №. 1. С. 174-179.

- 37.Новіков О. Є., Садрідінов Т. Ш. Систематизація наукових поглядів щодо визначення сутності терміна зовнішньоекономічна діяльність” //Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2014. №. 2 (2). С. 183-186.
- 38.Погребняк А. Ю., Хоменко Т. Ю. Еволюція наукових поглядів на сутність поняття «зовнішньоекономічна діяльність» //Сучасні проблеми економіки і підприємництва. 2016. №. 18. С. 48-55.
- 39.Хрупович С. Є. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: навчальний посібник для студентів усіх форм навчання напряму підготовки 6.030504 «Економіка підприємства», спеціальності: 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність». 2017.
- 40.Dolgova L., Ivanenko V. Зовнішньоекономічна діяльність підприємницьких структур в Україні: проблеми та перспективи розвитку //Traektoriâ Nauki - Path of Science. 2021. Т. 7. №. 10. С. 2007-2016.
- 41.Вітко Ю. Д. Морфологічний аналіз сутності поняття зовнішньоекономічна діяльність підприємств //Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. 2016. №. 249. С. 101-109.
- 42.Венцель В. Т. Зовнішньоекономічна діяльність: підходи до розуміння в довідковій та нормативно-правовій літературі //«Вісник ЖДТУ»: Економіка, управління та адміністрування. 2011. №. 1 (55). С. 43-45.
- 43.Ковінько О. Зовнішньоекономічна діяльність аграрних підприємств //Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2016. №. 5. С. 40–54
- 44.Фліссак А. Зовнішньоекономічна діяльність України в контексті інтеграційних процесів //Журнал європейської економіки. 2019. Т. 5. №. 2. – С. 174-187.

ДОДАТКИ